حفظ الصحه ایست ومنافاتی بانمایندگی ایشان ندارد بعلاوه حقوق سیاسی دولتی بواسطه توضیحات علمی ایشان در کنفرانس مزبور بااطلاعات سابقه محفوظ خواهد ماند کمیسیون عرایض مرخصی ایشان را برای مدت ۷۵ روز تصویب می نماید .

رئیس - مخالفی نیست ؟ (اظهاری نشد) رأی میگیریم براپورت کمیسیون عرایض و مرخصی که تصویب کرده است (۷۵) روز بآقای دکتر امیرخان اجازهٔ مرخصی داده شود - آقایانی که موافق هستند باراپورت کمیسیون قیام نمایند (اغلب قیام کردند - باکثریت تصویب شد) دستور سه جلسه آینده .

آقا میرزا مرتضی قلیخان - در باب انتخاب کسر و کلاء که مکرر مذاکره شده است و چند دفعه هم تقاضا شده است که در دستور گذاشته شود واین روزها هم خیلی از نمایندگان مرخصی گرفته‌اند بنده می‌خواستم تقاضا بکنم که‌در دستور روز سه شنبه گذاشته شود .

رئیس - اول بنده دستور سه جلسه را بترتیبی که معین کرده ایم می‌خوانم بعد دراین تقاضا رأی میگیریم دستور سه شنبه سیم — قانون استقراض راپورت کمیسیون قوانین مالیه راجع بمتوفیاتی که حقوق آنها کمتر از دوتومان است — ارسال لوایح به نجف اشرف — دستور روز پنجشنبه پنجم — راپورت کمیسیون تقنینیه — راپورت کمیسیون بودجه راجع باحداث پستخانه وتلگرافخانه درسرحد جلفا قانون پستی دستور روز شنبه هفدهم راپورت کمیسیون بودجه راجع بحقوق بانوی عظمی - قانون استخدام شور دویم — قانون پستی شور اول — آقای آقا میرزا مرتضی قلیخان برای چه روزی تقاضا می‌کنید که انتخاب کسر نمایندگان جزء دستور بشود

آقا میرزا مرتضی قلیخان - برای روز سه‌شنبه سیم ماه .

رئیس - آقایانی که این تقاضا را تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام کردند) باکثریت ۴۱ رأی تصویب شد .

ارباب کیخسرو - از روزی که اعضاء اداره مباشرت را انتخاب کرده اند فقط بنده تنها در اداره هستم آن دو نفر دیگری که انتخاب کرده بودند یکی آقای لواءالدوله بودند که استعفا دادند یکی هم آقای آقا میرزا رضا خان نائینی بودند که بنده خبر ندارم چه شده‌اند که تشریف نیاورده‌اند گویا ایشان هم استعفا کرده‌اند ازاین جهت بنده استدعا می کنم که چون این مسئله قانونی است برای روز سه‌شنبه جزء دستور بشود .

رئیس - بنده هم می‌دانستم که استعفا داده‌اند ولی میترسیدم که انتخاب کنیم بازاستعفا بدهند حالا اگر مخالفی نیست برای روز پنجشنبه جزء دستور می گذاریم .

دکتر علیخان - دوفقره راپورت از کمیسیون معارف داده شده است یکی راجع بزمینی که وزیر خواسته است واعتبارهم خواسته است از برای ساختن مدرسه یکی هم راجع است بقانون طبی این دو فقره مخصوصاً قانون طبی را که خیلی مهم است تقاضا می‌کنم که جزء دستور بگذارید .

رئیس - دستور کدام جلسه .

دکتر علیخان - در دستور روز پنجشنبه گذاشته شود .

رئیس - دستور روز پنجشنبه راجع است براپورت کمیسیون تفسیر واحداث تلگرافخانه و پست خانه در سرحد جلفا وقانون پستی - حالا آقایانی که این تقاضای آقای دکتر علیخان را تصویب می کنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) باکثریت تصویب شد

ادیب التجار — مدتی است سئوالات زیادی ازوزراء شده است که اغلب آنها سئوالات مهم است استدعا می کنم تقاضا می کنم که بحضرات اطلاع بدهند که حضور بهمرسانیده جواب آن سئوالات را بدهند .

رئیس - هروقت داده اید نوشته شده است منتهی چون سئوالات حضرت عالی سی وپنج شش فقره است ازاین جهت قدری تأخیر شده است بعضی از آقایان تقاضا کرده‌اند که راپورت کمیسیون بودجه راجع بمشهدی تقی مجاهد جزء دستور روز سه‌شنبه گذاشته شود ولی چون دستور روز سه شنبه زیاداست اگر مخالفی نیست برای روز پنجشنبه جزء دستور گذاشته شود (گفتند صحیح است) یک عرضی هم بنده خودم داشتم وآن این است که ماده [۶۰] نظامنامه داخلی بامادهٔ (۶۲) متناقض است یک مسئله دیگری هم بود راجع برای علنی بااوراق است چنانچه درنظامنامه داخلی نوشته شده است در لوایح قانونی باید بااوراق رأی گرفت ولی نه در موادش بلکه در کلیات یعنی درآن رأی آخری که گرفته میشود باید بااوراق رأی گرفته شود اجازه می‌خواستم که با کمیسیون تفسیر دراین باب مذاکره بکنیم بعد کمیسیون هر طور رأی داد بمجلس بیاید و هرطوری که مجلس صلاح دانست تصویب نماید (گفتند صحیح است) (مجلس یک ساعت از شب گذشته ختم شد) .

جلسه ۲۴۲
صورت مشروح مذاکرات روز سه شنبه جمادی الاولی

رئیس - آقای مؤتمن الملک درساعت سه ونیم قبل از غروب بکرسی ریاست جلوس وپس از یکربع مجلس رسما افتتاح شد صورت مجلس روز سه‌شنبه ۲۹ ربیع الثانی آقای حاجی میرزا رضاخان قرائت نمودند .

(غائبین جلسه قبل) - حاج امام جمعه بااجازه حاج آقا آقامیرزا علی اکبرخان دهخدا بدون اجازه غائب - آقاسید حسن مدرس نیمساعت - طباطبائی یکساعت وبیست دقیقه - کاشف دوساعت از حضور بوقت مقرره غیبت نموده — حاج وکیل الرعایا مریض بودند .

دکتر علیخان - بنده تقاضائی که درجلسه قبل کرده بودم یک راجع بود بترتیبی که وزارت معارف برای ساختن مدرسه اعتبار خواسته بودند .

رئیس - صحیح است جزء دستور شنبه هفتم نوشته شده است .

ارباب کیخسرو - بنده تقاضائی که کرده بودم راجع بود به تکمیل اعضاء اداره مباشرت و درباب آقای آقامیرزا رضاخان نمیدانم که استعفاء داده‌اند یا نداده‌اند وآنروز هم عرض کردم که تابحال باداره مباشرت تشریف نیاورده‌اند ودرصورت مجلس نوشته شده است که بنده تقاضای انتخاب درنظر را کردم درصورتی که معلوم نیست که ایشان استعفاء داده‌اند یاخیر .

رئیس — تاروز پنجشنبه معین میشود اگر استعفاء داده‌اند که عوض ایشان را هم انتخاب می کنیم والاهمان یکنفر انتخاب میشود - دستور امروز شوردویم قانون استقراض .شوراول راپورت کمیسیون قوانین مالیه راجع بمتوفیاتی که حقوقشان ازدوتومان کمتر است- انتخاب کسر و کلاء -شور درباب ارسال لوایح به نجف اشرف - چون وزراء حاضر نیستند وجودشان هم برای استقراض وهم برای حقوق متوفیاتی که کمتر از دوتومان است لازم است شروع میکنیم بانتخاب کسر و کلاء .

سلیمان میرزا — یکدفعه هم بعرض آقایان رسانیدم که دراصل (۳۲) از متمم قانون اساسی یک مطلبی نوشته شده است وآن راجع است بوکلائی که درادارات دولتی موظف مشغول خدمت هستند نوشته شده است که ازعضویت مجلس منفصلند وعضویت مجدد آنها راقید کرده است که منوط بانتخاب ازطرف ملت است هرچند این دریک موضوع بخصوص گفته شده است که اگر بواسطهٔ قبول خدمت دولتی ازوکالت منفصل بشوند مجدداً عضویت آنها بموجب انتخاب جدید از طرف ملت است ودراینکه اگر بدون داخل شدن در ادارات دولتی استعفاء بدهند میتوانیم درمجلس عوض آنهارا انتخاب بکنیم یامیتوانیم تصریحی در قانون اساسی نشده است وازطرف دیگرهم قانون انتخابات اینحق را بمجلس داده است وآنوقت هم که قانون انتخابات این حق را بمجلس داد دردورهٔ سابق بود در این دوره هم قبل از تشکیل مجلس شورایملی اینقانون انتخابات نوشته شده است وبهیچ وجه نظریات سیاسی در آن نشده است وهنوز مسالك وفرق سیاسی داخلی درمجلس نشده بودند وشاید اگر آنوقت این را سکوت گذرانیده‌اند راجع باین بوده است که اگر وکلاء تبادل افکار بکنند شاید اتفاق آراء درانتخاب یکنفر بنمایند درآنوقت هم گفتگوهای مسلکی واین ترتیبات داده است ازاین جهت تصور کرده بودند که خود وکلاء حاضر انتخاب بکنند وحالا که وضع وترتیب مملکم بحالت حقیقی پارلمانی ودارالشورائی تشکیل می‌شود یعنی فرق سیاسی وفرقهٔ اقل واکثری درپارلمان هست این یک شکل غیرمعنی خواهد بود که هروقت ازاقلیت یااز خود اکثریت یکنفر بواسطهٔ قبول خدمت دولتی یااستعفاء یافوت کم بشود آنفرقه میتواند وکالت خودش را استرداد بکند و اکثریت از آن فوت یااستعفاء استفاده بکند وبرعدهٔ خودش بیفزاید و باین ترتیب اگر دوره انتخاب یکقدری طول بکشد بتدریج یک فرقه که در بدو امر در مجلس اکثریت داشته است اقلیت خودرا فنا میکند والان هم این محق است که انتخاب هیچ فرقهٔ غیراز انتخاب فرقهٔ ائتلاف پیش نخواهد رفت اعم ازاینکه آنفرقه انتخاب بکند یانکند

وچون فرقهٔ دموکرات انتخاب از مجلس را برخلاف مشروطیت می‌دانند بنابر این این انتخاب امروزی‌را بنده ازطرف شعبه پارلمانی فرقهٔ دموکرات پروتست میکنم وخودمان هم‌مثل سابق در این باب انتخاب شرکت نخواهیم کرد ورأی‌نخواهیم داد وقبلاهم‌معلوم است که بواسطهٔ این انتخاب چندنفر اشخاصی‌راکه در نظر گرفته‌اند معین خواهد شد وصندلیهای‌وکلاء را اشغال خواهند کرد آوقت فرقهٔ ائتلاف کاندیدای خودشان را پیش نبرده‌اند وباین ترتیب شش یاهفت نفر برعدهٔ خودشان افزوده اند ولی باینطور اگر پیش برود هیچوقت در دورهٔ وکالت یکفرقهٔ‌کااکثریت داشته است اکثریت خودش را ازدست نخواهد داد بواسطهٔ این‌که ازفرقهٔ خودش انتخاب خواهد کردمثل مرحوم وکیل‌التجار که از اعضاء اکثریت بوده‌اندو حالاهم اکثریت بجای ایشان انتخاب میکنید ولی آن اهمیت کم‌کم بکلی ازدست خواهد رفت درصورتیکه اگربانتخاب ثبت باشد ممکن است‌که این عمل بعکس اتفاق بیفتد وشاید از فرقهٔ دیگر انتخاب بکنند بنابر این ما بهیچوجه دراین‌انتخاب رأی نمی‌دهیم‌ووکیلی که‌انتخاب‌میشود ماراورا وکیل اکثریت می‌شناسیم.

حاج شیخ‌الرئیس - در حقیقت تقدیرات شاهزادهٔ سلیمان میرزا جواب همان نظریات ایشانرا میداد زیراکه تشکیل هر اکثریتی درهر پارلمانی که شدمعلوم است‌که آن اکثریت حکومت ورأی های نافذ دارد ودرموقع انتخابات هم‌معلوم است استفاده میکنند و اشخاصی‌راکه صاحب مسلك وموافق‌عقیده‌و رأی خودشان باشدانتخاب میکنند چنانچه این‌دوره که سر بیاید شاید حزب اقلیت موفق باکثریت بشود و البته آنهاهم درآنوقت موافق عقیدهٔ خودشان‌انتخاب خواهند کرد.

رئیس — شروع میکنیم بانتخاب‌هفت‌نفر - چنانچه سابقاًهم دراین‌باب مذاکرات شده‌است‌مجلس رأی داده است که این‌قبیل انتخابات جمعی‌خواهد بود ولی حالا باید دید که این انتخاب باید درخود مجلس شود یااینکه همانطوری که کمیسیونها را انتخاب‌میکنم ازخارج انتخاب بشود (گفته‌شد درخود مجلس‌باید بشود) وچون درنظامنامه نوشته شده است‌که‌انتخاباتی که‌میشودبطریق‌انتخاب عمومی است بهمان ترتیبی که‌سابقاً عمومی شده است یعنی درهمان‌اطاق مجاور مجلس باید بشود ولی اینراهم‌میتوانیم بگوئیم که نظامنامه مقصودش انتخاب وکلاء نبوده است‌ونظرش انتخاب کمیسیونها بوده‌است‌درهرحال‌چون‌حتی‌المقدور باید موافق نظامنامه رفتار بشود و هر قدرکه بمدلول نظامنامه نزدیکترشویم بهتر است ازاین جهت بنده باید رأی بگیرم که انتخابات درخود مجلس‌بشودوبعد بروند درخارج‌استخراج بکنند یاهمانطوری‌که‌درباره کمیسیونها عمل‌شده است درخارج اینکار بشود — آقایانی‌که رأیشان براین است‌که این انتخاب‌درمجلس بشود وبعد بروند در خارج استخراج نمایند و این ترتیب را تصویب میکنند‌قیام نمایند (اغلب‌قیام کردند) چهل‌ویکنفر تصویب کردند اکثریت‌است‌شروع‌میکنم بانتخاب بهمان ترتیبی‌که سابق براین عمل شده است یعنی باید اول مهرهٔ تفتیشیه راگرفت ورأی داد بعد آنمهره رادرظرف مخصوصش انداخت‌ورفت(بطریق مزبور اخذ آراء شده آقای حاج میرزا رضا خان بقرعه آقایان ادیب‌التجار — نیرالسلطان شیبانی را برای استخراج آورده معین نموده عدهٔ اوراق‌رأی و مهره‌های تفتیشیه را به۵۲ شماره نمودند.

رئیس— در بیرون استخراج میشود (وزراء آمدند) شروع میشود بشور دویم قانون استقراض کمیسیون قوانین مالیه یك رایپورتی داده است که امروز طبع و چند دقیقهٔ قبل بین آقایان توزیع‌شد از روی‌آن‌مذاکره خواهیم کرد- حالااولا بایدرأی بگیریم دراینکه امروز داخل‌درشوردویم این‌قانون بشویم یاخیر.

وحیدالملك — در این‌موضوع‌میشودحرف زد یاخیر ؟ اکثر میشود حرف‌زد که بنده‌یك عرض دارم اجازه بفرمائید عرض کنم.

رئیس - درکدام‌موضوع.

وحیدالملك- در همین‌موضوع‌رأی‌بگیریم در اینکه امروز داخل در مذاکره و شور دویم این بشویم.

رئیس — خیر - رأی‌می‌گیریم — آقایانی که تصویب میکنند که امروز داخل درشور ثانوی این مسئله بشویم قیام‌نمایند (اغلب قیام) کردند باکثریت۳۷رأی تصویب‌شد (ماده‌اول‌خوانده‌میشود) ازرایپورت ثانوی کمیسیون قوانین مالیه بعبارت ذیل قرائت‌شد.

ماده۱— دولت مجاز است که دوکرور و نیم لیرهٔ‌انگلیسی بافرع صدی پنج و نزول صدی‌دوازده ونیم بتوسط بانك شاهنشاهی استقراض‌نمایند.

حاج‌وکیل‌الرعایا- چون در این جا این طور نشان می‌دهدکه‌فرع صدی پنج ونزول‌صدی دوازده ونیم بیك عبارت این صحیح است اماخیلی توجهات این‌جا لازم دارد این نزول صدی دوازده ونیم‌که هشتاد وهفت ونیم خالص آن بدولت میرسد گمان می‌کنم بعضی شرایط دیگری هم داردکه‌در این‌جا لازم است گفته شود و آقای وزیرهم قبول بکنند اولا یکی از شرایط تخفیف صدی دوازده ونیم‌که تخفیف نیست ومخارج آن یك سندی است که در بیست و سه سال قبل مرحوم‌ناصرالدین شاه بتوسط‌ملکم خان درمقابلش چهل هزار لیره‌گرفته و یك امتیازلاتاری ازرای این مملکت فروخته‌بود و چون این مملکت نمی توانست تحمل یك همچو امتیازی بشود.

رئیس — در چه موضوعی میخواهید مذاکره بفرمائید.

حاج‌وکیل‌الرعایا — در همین موضوع نزول صدی دوازده‌ونیم می‌خواهم توضیح کنم.

رئیس — شماموافق هستید.

حاج‌وکیل‌الرعایا — میخواهم توضیح‌بکنم که این نزول‌است یا چیزهای دیگر واگر این‌جا شرح ندهم نمی‌توانم موافق شوم.

رئیس — آقای‌وزیر مالیه توضیح خواهند فرمودکه این ماده نزول هست یانزول‌نیست.

حاج‌وکیل‌الرعایا - پس حالا تقریباً یك سئوالی است که می‌خواهم بنمایم.

رئیس — عرض‌کردم شما موافق هستید و آقای وزیر مالیه هم اگر این نزول بست خواهند فرمود.

وزیرمالیه — این نزول است چطورنزول نیست اماآینکه‌میفرمایندرمسئله لاتاری‌در کمیسون در این‌خصوص مذاکره شد لکن یك‌چیزی نبودکه این‌جا درجزء ماده نوشته شود.

وحیدالملك — مقدمة عرض میکنم که از اظهاراتی که سابقاً بنده کرده بودم درشوراول وحالا هم خواهیم کرد هیچ مفهوم شود که بنده اساساً برضد استقراضم یا اینکه میخواهم یك کار شکنی کرده باشم فقطاین مسئله را چون یك‌مسئله مهمی می‌دانم و چون متضمن جنبه مالیه هم جنبه سیاسی است این را یکی ازمسائل ملی‌می‌دانم‌لازم میشمارم که حتی القوه در این مسئله تعقیب شود تا آنکه بلکه انشاءالله یك چیزی که خوب تنقیح شده باشد ازمجلس‌شورای‌ملی بیرون‌برود اظهاراتی که بنده‌از این ماده جلسه گذشته کردم یقیناً فراموش نشده است و باز هم مختصراً از برای توضیح آن عرایض را تکرار میکنم وآنوقت یك پیشنهادی هم دراین ماده دارم‌که آنرا هم تقدیم هیئت رئیسه خواهم کرد.

آقایان می دانند که بانك شاهنشاهی در این معامله بسمت‌مباشرت‌ودلالی ازجانب دولت علیه‌ایران این استقراض را بعمل میآورد یعنی دوازده‌هزار و پانصد ورقه ممضی‌که هریك صد لیره انگلیس است در لندن انتشار خواهد داد چنانچه در ماده سوم قرارداد این استقراض نوشته شده است و دربشت آنورقه بعضی شرایط که آنهم یکقدری مبهم است خواهند کرد که بموجب آن دولت علیه ایران مسئول تأدیه وجه آن‌اوراق خواهد بود یعنی‌دولت علیه ایران مستقیماً ذمه دار این مبلغ خواهد بود و بانك چنانچه در یك ماده دیگر هم ذکر میکند واصلا مسئولیتی برعهدهٔ خود نمی‌داند فقط رحمتی که بانك دارداینست که آن ورقه های استقراضی‌را حاضر بکنند و انتشار بدهد بفروشد و هر چه از آن عایدشد صد هشتادوهفت ونیم آنرا تحویل‌دولت ایران بکند چون دولت ذمه داراست مستقیماًمسئول این‌ورقه هاخواهد بود خوبست خود دولت مخارج آنرا بدهد و بانك بمناسبت زحماتی که میکشد و دلالی که می کند فقط یك حق‌الزحمه ودلالی باید حق داشته باشدکه از این مجلس به برد من هیچ نمی فهمم که مادر این‌جا بچه نظر آمده ایم و یك نزول ثابت معین کرده‌ایم برای بانك‌که ازصد لیره هشتادو هفت ونیم لیره بگیریم وآنوقت بانك بهر قیمتی که می‌خواهد آن اوراق رابفروشددرصورتی که از یك طرف مسئولیتی ندارد و از طرف دیگر آن ورقه ها از طرف دولت ایران انتشار پیدا می کند وهیچ اسم بانك‌درآن نیست و نباید هم باشد وآنوقت بانك عوض‌حق دلالی صدی دوازده ونیم می برد واین یك چیز فوق‌العاده ایست اولا اینکه این خیلی بدولت ایران برمی‌خورد که یك بانکی که بسمت دلالی ورقه سهام استقراض را انتشار می‌دهد- بیاید وبیك قیمت ثابتی این‌ورقه‌ها را

نزول صدی دوازده ونیم ازدولت بخرد وبهرقیمتی که می‌خواهد انتشار بدهند وبنده این‌را نه فقط یك نوع ضرر اخلاقی برای دولت می‌دانم بلکه یك ضرر مادی هم چنانچه سابق عرض کردم از چهارصد تا ششصد هزار تومان بحسابهای مختلفی که‌خودبنده کرده‌ام متوجه دولت خواهد شد ازبرای اینکه این اوراق استقراض دولت ایران است و روی هر کدام صدلیره نوشته‌شده است واحتمال کلی میرود که هر کدام به ۹۷ یا۹۸ برسد از برای اینستکه محل این استقراض یك محلی است که فوق العاده مرغوب است ویك وثیقه ایست که بهتر ازآن برای صرافها ممکن نمی‌شود سابقاً اظهار شد یعنی مخبر کمیسیون یك اشاره فرموده بودند راجع باعتبار دولت‌که سایر دول اعتبارات دارند و از روی آن اعتبارات اسناد آن هاخیلی خوب بفروش میرود و دولت ایران چون‌آن اعتبار را تحصیل‌نکرده است شاید می‌تواند اوراق سهام‌را بقیمت مناسب و خوب بفروش برساند درآنوقت بنده‌آن ایرادرا رد کردم حالا هم عرض می کنم که این وثیقه استقراض یك وثیقه خیلی خوبیست فرض بفرمائیدکه یك انگشتر برلیان دردست هر کسی باشد اورا ببرد ببانك ودر بقای آن‌پول بخواهد بانك در بقای آن وثیقه پول می‌دهد بشخص کاری ندارد می‌خواهد متمول باشد یااینکه فقیر باشداعتبار شخص داشته باشدیانداشته باشد پس درمقابل این‌محلهای وثیقه مانبایدملاحظه بکنیم که اعتبار دولت ما این قدرها نیست که ورقه سهام بیش‌ازصدی پنج شش‌نزول درجائی مثل‌لندن بفروش برسد بنده‌باز تکرار می‌کنم که اینجا با بانك باید فقط معامله دلالی‌کرد بانك شاهنشاهی بر عهده می گیرد که دوازده هزار و پانصد ورقه استقراضی باسم دولت ایران درلندن انتشار بدهدو بفروشد مخارجی که برآنها تعلق می گیرد دولت خودش بدهدیعنی هرمخارجی که‌بشود آن‌راتصدیق کردند ولابد یك مخارج‌فوق‌العاده نخواهدبودویك حق‌دلالی‌متعارفی‌هم از دولت بگیرد و آنوقت بهر قیمتی که فروخت فائده آن نصیب دولت علیه ایران باشد هر قدر که بشود و بنده امیدوارم چنانچه عرض کردم از این معامله از چهار صد تا ششصد هزار تومان عاید دولت بشود این یکی و یکی‌هم راجع بمسئله کمیسر است در اینجاذکری نشده‌است که‌کی سرپرستی ونظارت خواهد کرد و با نظارت کی‌این دوازده‌هزار و پانصدورقه درلندن انتشار پیدا میکنند بعضی چیزهائیکه در ظهر این اوراق نوشته خواهدشد بتوسط کی خواهد بودباید یك‌نفر آنجا از طرف دولت علیه ایران مأموراین کار باشد (حالا تفتیش دیگر بسته بنظر دولت و خود اواست) که با نظارت او این اوراق‌بطبع‌برسد و بتوسط بانك شاهنشاهی بفروش برسد بنده این نظریات خودم را کتباً پیشنهاد کرده ام و حالا تقدیم‌میکنم.

(پیشنهاد مزبوررا بمیزریاست تقدیم نمود)

حاج وکیل‌الرعایا — چون‌دیگر تکرار لازم نیست آنچه‌که از ابتداء عرض کردم این‌متمم او است عرض میکنم‌این‌استقراض‌شرایطی‌را آقای وحیدالملك‌قدری ناقص بیان‌کردند یکی‌ازشرایط استقراض اینستکه یك جماعتی از سرمایه داران آنرا بیمه میکنندکه ما باین‌قدر خالص‌بدولت‌میدهیم و اگر بعد ترقی یا تنزل‌گردد بعهده خود آنها است و چنانچه فرمودند که ممکن است به‌نودوچهار یا بالاتر بفروش برسد بنده عرض میکنم که چون نزول صدی پنج را داراست ممکن است که بعد از سه چهارسال هرصد لیره بصدوپنج هم بفروش‌برسد لکن‌آن دیگر ازقسمت‌ماخارج است ولی‌اسنادهائی که امروزه در بازار های صرافی معامله می شود اسناد دولتی بصدی پنج‌هم بفروش میرسد یعنی در صدی پنج می‌خرند لکن بهرهٔ آنصدی پنج‌را هیچ بدولت نمی‌دهند و عایدی صرافها است و قرضی‌که دولت روس بهشتاد وپنج گرفته است امروز بصد و پنج بفروش میرود لکن دولت روس آنرا بهشتادو پنج بیمه کرده است و آن صد و پنج دیگر قسمت سرمایه‌دارانست و ازهمین راهها‌هم پول جمع کرده اند لکن باید بدانیم که این هشتادوهفت‌ونیم تاصد چه مخارج ثابتی درآن‌هست یکی از مخارج‌ثابتی که در این قرض هست استخلاص‌آن سندسابق است که در وقتش چهل هزار لیره پول بآن داده اند و موعدش هم بیست وسه سالست‌که آنرا حالا چنین می‌گیرند و بدولت ایران تسلیم میکنند حالا چقدر می‌دهند حد اقلش‌را که بگیریم پنجاه‌هزارلیره‌است واگر پنجاه‌هزار لیره باشد صدی‌چهاربرآن‌افزوده میشود هشتادوهفت‌ونیم میرود به نودویك ونیم یك حداقل دیگر مخارج همان حق بیمه است این حق بیمه‌هم در دادوستدها و دراین‌طور معاملات‌یك‌بیمی می‌شودآنهم کمتر از صدی یك‌ونیم نیست‌این‌صدی یك‌ونیم‌که باو افزوده بشود میشودنودوسه‌ویك‌صدی یکی یعنی‌قریب بصدی‌یك‌هم‌مخارج‌تمبر دارد که‌هیچ قرضی‌ازآن‌معاف‌نیست درلندن‌استقراض‌هردولتی که باشد باید آن تمبر بآن بخورد وآن پول‌رابدهند با مخارج مطبوعات و چیزهای‌دیگرکه بایدبرای این اسهام استقراض طبع بشود و این تقریباًنودو چهار می‌شود و اگر اضافه از این نود وچهارشد آن را آن کسیکه بیمه کرده است میبرد ندببانك شاهنشاهی مربوط است و نه دولت ایران‌می‌تواند از آن زیادی یك استفاده بکند آنراه عجالتاً مسدود است‌لکن‌خوشبختانه یك راه‌استفاده‌عمومی باز است خیلی راه خوبی است و آن این است که تمام ملت ایران هر کس دارای صد لیره باشد می‌تواند امروز در این قرض اشتراك بکند یعنی یك سهم را او بخرد سابق اگر بعضی ها بودند که می گفتندما می‌خواهیم پول بدهیم ولی اطمینان نداریم حالا چنانچه‌آقای وحیدالملك بیان‌کردند و صحیح هم گفتند دیگربهتر وبالاتر از این‌وثیقه نمی‌شود برای اینکه اول عایدات مملکت است همه صراف ها عاشق یك همچو محلی هستند و همیشه انتظار دارندکه‌یك چنین محلی پیدا شود وپولشان را درمقابل آن بدهند و حالا بیائیم و بسنجیم و ببینیم که ملت ما با یك همچو وثیقه حاضر می‌شود پولش را بدهد و این سهام راکه مردم و سرمایه داران دنیا در لندن میخرند بخرد و یك قدری هم ملت ایران بآنها شرکت بکنند برای اینکه‌این قرض خیلی راهش باز است و برای آن کسیکه‌بیمه کرده است با آن توضیحاتی که بنده در اینجا داده ام نود و چهار تمام می‌شود اما این را هم عرض کردم که چون تنزیل صدی پنج را دارا است ممکن است این بقدری ترقی بکند که‌باصدی پنج هم در بازار لندن بفروش برود و اگر امروز نشود من این انتظار را برای چند روز دیگردارم که مسلماً خواهد شد چنانچه امروز می‌بینم که تنزیلش صدی پنج است و آنها هم الان بصدی پنج در بازار لندن میخرند و اینکه فرمودند خوب است بنده یادآوری می‌کنم قرض را که دولت عثمانی در (۱۹۰۸) گرفته است و الان قیمت آن در لندن هشتاد و دو ونیم است و قرضی‌راکه در (۱۹۰۹) گرفته است الان قیمت آن هشتاد و سه ربع است منتهی چیزی که هست این است‌که او در صدی چهارگرفته است و ما در صدی پنج قرض دیگران هم هست که نمی خواهم اسم ببرم و امروز قیمتش پنجاه وسه است و همچنین قرضی را سراغ داریم و نمی‌توانم اسم ببرم‌که چهل است اینها فرع همان اختلافی‌است که فرمودند و فرع منظم رسانیدن اقساط است چنانچه منهم این‌آرزو را دارم که بواسطهٔ همین‌کار پول صدی دو و نیم و صدی سه و نیم و نود وهفت و نود وهشت یك روزی از برای این مملکت تهیه بشود و این کار را نه تنها بانك شاهنشاهی بلکه آقای وحیدالملك هم بتواند بکند و این از وقتی است‌که محل قرض و تر تیباتش درست باشد و ما یك چند سالی در بازارهای صرافی یك قدری معاملاتمان باشد وبعد از آنی‌که آقای وزیر مالیه قبول‌فرمودندکه آنسند هم ضمیمهٔ اینقرض است بنده دیگر هیچ مخالفتی ندارم و این توضیحات را هم برای اطلاع آقایان اخیراً عرض کردم که همین طور که ممکن‌است که‌صدی‌پنج بشود همینطور ممکن‌است که‌صدی‌هشتاد وپنج‌بشودوآنوقت اینهم‌برعهدهٔ‌آن کسی‌است که‌آنرا بیمه کرده است.

وزیرمالیه-این‌سند لاتاری‌راکه آقای‌وکیل‌الرعایااظهار کردندجزء این‌هست.

وحیدالملك — بنده باید عرض کنم که از این‌اظهارات آقای حاج وکیل‌الرعایاچیزی نفهمیدم و ایشان‌بایك سندیت و صمیمیت‌فوق‌العاده بعضی اظهارات را فرمودند مثل اینکه خود بانك می گوید ولی بنده نمی‌توانم که آنها را فی‌الحقیقه اعتباری از برای‌تغییر نظر خود قرار بدهم‌(فرضاً بفرمایند خرج مطبوعات صدی یك می‌شود وصدی یك هم مخارج تمبراست.

حاج‌وکیل‌الرعایا باخرج تمبرصدی‌یك.

وحیدالملك — از جمله مخارجی که قلمداد کردندکه به نود و چهار رسید یکی‌مخارج مطبوعات بودکه صدی یك حساب کردند حالاشاید بنده‌اشتباه کرده باشم

حاج‌وکیا الرعایا — اشتباه شنیدیدبنده بامخارج تمبر گفتم‌صدی‌یك‌می‌شود.

رئیس - مباحثه بین‌الاثنین نیست بعد اگر توضیحی‌داریدبگوئید.

وحیدالملك - بهر طوری‌حساب فرمودند این را بنود وچهار قلمداد فرمودند ولی‌بنده‌چنانچه عرض کردم‌نمی توانم‌آنصورتی‌راکه ایشان‌فرمودند یك اعتباری قرار داده نقطهٔ نظرم را تغییر بدهم مخارج این‌استقراض‌اینقدر نیست‌که فرض‌فرموده‌اند این فقط یك پول تمبری خرج دارد و سایر مخارجی را که فرمودید آنقدرگزاف‌نمی‌شود فرضاً مخارج‌بیمه هم‌وجود‌داشته‌باشدواینقدرنیست که‌حضر تعالی میفرمائیدمخصوصا اسنادبیمه که‌روی‌استقراض‌دولتی اگر بناشود که‌اینهمه مخارج بر دارد آنوقت چطور بتواند خود دولت انکلیس اوراق استقراضی انتشار بدهد بافرع صدی‌دوو نیم یاصدی دو ویکربع که‌هیچ هم نزول ندهد در مقابل یك‌مخارج خیلی خیلی کمی چطور میشود که‌ورقه اسهام ماازقراری که حضر تعالی فرمودید صدی شش‌ونیم مخارج‌بردارد وورقه‌اسهام دیگران آنقدر مخارج بر ندارد و دیگر آنکه بنده نمیدانم این‌مقداررا که‌فرمودنداز کجابوده‌یعنی بیمه‌با تمبردولتی صدی یك یااینکه‌خرج‌مطبوعات‌یاصورت دیگررا که‌فرمودندو بنده یقین‌دارم که‌اینگونه‌مخارج این‌قدر گزاف نیست‌وشایدازصدی یك‌ونیم(اگرچه حالا نمیتوانم درست‌عرض کنم) تجاوز نکند و اگر صدی یك‌هم از برای دلالی‌بانك‌قراربدهیم‌این‌میشود صدی دوونیم باز بنود تمام میشود واگرشما بخواهید ورقه اسهام خودتان راخودتان بآن ترتیبیکه عرض کردم انتشار بدهید ازچهار صدالی‌ششصدهزارتومان تفاوت عمل دارید از اینجهت بازبنده استدعا میکنم که‌آن اصلاحی راکه‌پیشنهاد کرده ام بخوانند بلکه قبول بشود.

رئیس — اصلاح در موقع رأی گرفتن خوانده میشود.

حاجی‌وکیل‌الرعایا-توضیحی‌دارم‌میخواهم عرض بکنم.

رئیس — بفرمائید.

حاج‌وکیل‌الرعایا — فرمودند که‌هشتادو-هفت‌و نیم‌ما می‌گیریم چطورشد که‌بنود وچهاررسید بنده گفتم که اقلا حد اقلش این است برای اینکه صدی‌چهار ازبرای پس گرفتن آن سنداست.

وحیدالملك — یعنی چه؟

حاج‌وکیل‌الرعایا — بنده میرسم‌بآن‌واین یعنی‌چه‌راتوضیح می کنم - وصدی یك ونیم مخارج تمبرو مطبوعات است.

رئیس — عرض‌بکنم که‌این‌فرمایش‌شماتوضیح نیست توضیح درصدی یك‌بدهید.

حاج‌وکیل‌الرعایا — این‌رابابد عرض کنم تابرسد بآنجا.

رئیس — عرض کردم‌این‌توضیح‌نیست.

مؤتمن‌السلطنه — بنده‌موافقم وعرض‌میکنم‌که اظهاراتی که‌آقای‌وحیدالملك‌میکنندعین‌همان‌اظهاراتی است که در شور اول فرمودندوتصدیق خواهندفرمود که‌جوابهائی‌هم که داده شد کافی بود از برای اینکه قانع بشوند ولی درشور اول بنده‌خوب‌بخاطردارم‌که در جواب آقای مخبر فرمودندکه‌من بهیچوجه متقاعد نمیشوم پس کسیکه بهیچوجه متقاعد نشودبنده نمیدانم که‌مذاکره چه‌فایده دارد.

وزیرداخله — بنده‌اگرتصوربکنم که‌فرمایشاتی را که آقای وحید الملك فرمودند حقیقتاً پایهٔ آن فرمایشات وتکیه‌گاه آن براطلاعاتی‌است که ایشان از ترتیب جریان اینقسم امور دربازارها دارند وازمسائل اقتصادی‌است حقیقة ظلمی‌است که‌بر اطلاعات ایشان کرده‌ام بجهت اینکه بنده ایشان را خیلی بااطلاع‌تر دراینگونه‌مسائل میدانم‌همه آقایان خیلی‌خوب میدانند که امروز درتمام دنیابرای دولت‌علیه‌ایران یك‌قرضی بدون شرایط سنگین باشرایط تجارتی سهلتراز این ممکن نمیشود وچنانچه درچندوقت قبل‌از این برای دوسه دولت دیگر ممکن‌نشد وخوب میدانید که‌همیشه در همین‌مسائل‌یك بانك یایك‌صراف‌خانه‌باصطلاح‌یك (ایسیون) می گردد ازبرای‌اینکه خروج‌آن‌استقراض بشودوالبته‌این‌یکمخارجی‌دارد که بنده حالا داخل در جزئیات‌آن نمیشوم واو هم علاوه بر آن مخارج یك منافعی دارد برای اینکه اگر آن منافع را نداشت چرا میرفت از قبل دیگری آن اقدام را می کرد وبایدیك (سوستیه) هائی یعنی از صرافها یك کمپانی تشکیل‌بشود که آنها هم‌بار قرار دادی در بین خودشان دارند و یك مخارجی دارند تا اینکه اوراق سهام‌را بمعرض انتشار بیاورند و اگر نزول راаз صدی دوازده ونیم که‌تصور میکنند زیاداست خوبست یك عطف نظری بکنند بقرض هائی که کرده‌اند واستقراض هائی که دراین چند وقت اخیر واقع شده است همینطوری که آقای حاج و کیل-الرعایافرمودند هم‌ممکن است که‌سهام استقراض ترقی بکند وهم ممکن است که‌تنزل بکند بسته است باعتبار آندولت مرتب رسانیدن اقساط‌وبسته است باعتبار آنمرهونات واینکه فرمودند چطور بیمه می کنند برای این‌است که‌درصدلیره هشتاد و هفت ونیم میدهند بدولت علیه ایران و مخارج هم برعهده اواست و اگر هم ترقی بکند دولت علیه ایران یك ضرری برده است و بجهت اینکه البته سهام‌استقراض یك‌دولتی وقتی که‌ترقی بکند اسباب ترقی واعتبارآن‌دولت است‌ولی‌از آن‌منفعت‌استفاده نمی کندپس‌این بیمه‌که قیمت‌اسهام راثابت میکند درحقیقت برای این‌است‌که‌آن‌ترقی وتنزل را بعهده گرفته است و برای اینکار هم البته تا یك منافعی نداشته باشد این‌زحمات رانمیآیند بکشند با نزول صدی دوازده ونیم که‌در این‌دوره‌ها هیچ زیادنیست خصوصاً که‌خودشان‌مطلعند وآقای‌حاج‌وکیل‌الرعایا هم‌فرمودند که‌درضمن این‌استقراض دولت از یك قیدیهم خلاص شده‌است وآنمسئله مرهونات‌راهم که فرمودند که‌اگر یك‌پارچه الماس رابخواهند رهن بگذارند دردست هر کس که‌باشد فرق نمیکند‌بنده عرض میکنم چراالماس رامثل می‌آورند خوب‌است یك‌ملك ششدانك رامثل بیاورند وملاحظه بفرمایند که‌نسبت باوضاع‌واحوال‌وترتیب آب وخاك وصاحب آن‌اعتبار آنملك ترقی وتنزل میکند باین مناسبت بنده عرض میکنم که‌این مرهوناتی‌را که‌دولت‌وثیقه میگذارد البته اول عایداتی است که دولت دارد و محل های بسیار خوبی است ولی چون از برای هیچ دولتی دراین صنوات اخیر ممکن نشده است که‌با نزول‌صدی دوازده ونیم ومنافع صدی‌پنج کمتر قرض‌بکند اعتقاد بنده این‌است که‌آقای وحیدالملك هم‌اصرار خواهند کرد در گذشتن این مسئله وهمه ماها‌بنابر آن‌اطلاعاتی که‌داریم بایدداسته‌باشیم که‌دو کابینه‌وزراءدراین‌مسئله آنچه‌لازمه‌دقت‌وشورورسیدگی بوده‌است‌بعمل‌آورده‌است‌وتمام‌این‌جزئیات‌ازقبیل‌مخارج تمبر ومطبوعات وغیره‌که دراینجا مذاکره‌میشود بآن وقتی که‌لازم بوده است در هر دو کابینه به‌آن رسیدگی شده‌است‌وبعد ازرسیدگی وملاحظات‌منجر باین شده است‌که این استقراض باین ترتیب‌بگذرد حالا البته مذاکره هیچ عیبی ندارد بنده عرض نمیکنم‌که نباید مذاکره شودولی این‌را بالاخره لازم میدانم عرض بکنم که خواه آن‌پیشنهاد قابل توجه بشود خواه قابل توجه نشود بهیچوجه اثری در اصل معامله نخواهد کرد باین معنی که یك شروط معینی رادولت با بانك کرده است و آن شروط معین و محدود است حالا اگر بخواهند پیشنهادی بکنند که آن شروط تغییر بکند این معامله سرنخواهد گرفت پس‌عوض اینکه‌درپیشنهاد میخواهند رای بدهند خوبست رأی این بدهند که استقراض بایدبشود یانباید بشود.

رئیس — مذاکرات کافی است [گفتند کافی‌نیست].

رئیس — پس رأی می گیریم دراینکه مذاکرات‌کافی است‌یاکافی نیست آقایانیکه‌موافقند دراینکه مذاکرات کافی است قیام نمایند (اغلب قیام کردند) باکثریت چهل وسه‌رأی تصویب شد که‌مذاکرات کافیست — اصلاحی آقای وحیدالملك پیشنهاد کرده اند خوانده میشود و بعد از آن رأی‌می گیریم بعبارت ذیل خوانده شد

ماده ۱- دولت مجازات که‌معادل دوکرور و نیم لیره انگلیسی اسهام استقراض با فرع صدی پنج بمباشرت‌بانك شاهنشاهی درلندن انتشاربدهد [کمیسر مخصوص‌دولت از انتشار اسهام‌فروش‌آنها حق نظارت خواهد داشت] و حق‌الزحمه بانك از قراری صدی‌یك ۰۰ با مخارج انتشار و فروش که آنها ازطرف دولت علیه پرداخت خواهدشد.

فهیم‌الملك — بنده هر قدر که می خواهم خودم راراضی کنم باینکه تصور بکنم که آقای وحید الملك واقعاً اطلاع ندارند نمی توانم یك پیشنهادی داده اند که یقین دارم خودشان بهتر از بنده میدانند که ممکن نیست بجهت اینکه ترتیب استقراض‌امروز اساساً برای دولت ایران وسایرین تفاوت دارد اینرا میدانند" که هیچ دولتی ممکن نیست مستقیماً اسهام طبع بکند و در خارج آنها را بیك قیمت معینی بفروشد هر دولتی که بخواهد طرف‌بشود بایك دولت خارج برای استقراض‌ناچار است از اینکه بابانکهای خارج طرف بشود و از ازآنها بخواهد واین مسئله هم‌برای دولت ایران و سایر دول تفاوت دارد زیرا که سایر دول شعب مختلفه از بانك‌های‌خارجه درممالك خودشان‌دارند وهروقت بخواهند به‌آنها طرف بشوند مقام‌رقابت درین می‌آید وقیمت اسهام تفاوت پیدا می کندولی درایران اینطور نیست برای اینکه نرخ‌برات‌در ایران دردست دوبانك است ویك بانك ثالثی‌نیست که به‌آنها رقابت داشته باشد فقط یك‌موقعی‌برای رقابت در ایران پیداشد وآن همین موقع بودکه یك نفر خارجی پیدا شدو گفت حاضرم که این پنج

کرور یعنی این یك میلیون ودویست و پنجاه‌هزار لیره رابا نزول صدی دوازده ونیم وفرع صدی پنج بدولت ایران قرض‌بدهیم.

وزیرداخله ومالیه — آن شخص صدی پانزده گفت .

فهیم‌الملك - همان رضایت او اسباب این شد که بانك حاضر شد که این‌را با نزول صدی دوازده ونیم و فرع صدی پنج قرض بدهد و چون رقیب اولی نتوانست‌رقابت بکند واین‌بود که دولت ایران‌ناچار شد بابانك معامله بکند امروزبانك‌های خارج هم‌اگر بخواهند باشما معاملاتی بکنندناچار بایدرجوع بکنند باطلاعاتی که این بانك ها دارند زیرا آنها رشته مخصوص در ایران ندارند و اگر هم بخواهند رشته مخصوص در ایران تاسیس بکنند برای این قروض جزئی ممکن نیست یك همچو کاری را بکنند حالا اگر یك قرض خیلی کلی دولت ایران بخواهد بکند آن‌یك مسئله‌ایست علیحده ولی درامثال‌این قرض‌های‌جزئی ناچار باید بانك اینکار را بکند و دراین مسئله هم که بانك مباشر آن خواهد بود برای این است که در حقیقت او یك واسطه‌ایست که این اسهام را در خارج انتشار بدهد والااین سهام‌را کی خواهدخرید که متمولین و بانکها نخواهند خرید این سهام است بدست خواهد افتادحق‌اینست که ممکن است کسانی که سرمایه چندانی ندارند مثلا هرپنج نفر جمع بشوند و یك سهم را بخرند واین اشخاص وقتی که می‌خواهند بخرند فرض بفرمائید یك‌ضعیفهٔ درلندن هست‌ومیخواهد یك‌سهم این‌رابخرد این‌چه میشناسد که دولت چه‌اعتباری دارد و در چه حال است بلکه شاید هم درروزنامه‌ها بعضی از اوقات می‌خواند که فلان نقطه ایران مغشوش است یافلان نقطه طور دیگر است و دراین‌صورت در صورتی که درهمان محل اسهام را بانزول صدی هفت و هشت دیگری صدی پنج می‌خرد او عقلش کم نیست بیاید سهم استقراض یك‌دولت دوری‌را که اطلاع کاملی ازآنجا ندارد باهمان نزول وتنزیل خریداری کند بایدیك چیزی اورا وادارکند که بیاید این اسهام را بخرد آن تطمیع است بواسطه‌آن بطمع بیفتند و بیایند این اسهام‌را بخرند و دراین صورت نرخ اسهام بیشتر خواهد شد از آنچه معمول محل‌های خارجه است وبازهم آنها که‌می‌خواهند بخرندرجوع‌خواهند کرد ببانك چیزی ویك سرمایه داری برای اینکه بدانند او در بازارهای ایران چه‌قسم معامله میکند وبا اوهم طرف خواهدشد و امروز هم فرضاً اگر بخواهند یك‌مأموری از ایران بفرستند که اسهام را ازاو بخرند باین زودیها ازاو نخواهند خرید که از بانك میخرند ولی تجار ایران وبانك های‌معتبر حاضرند همان طوریکه فرمودند بادولت طرف معامله واقع بشوند اما این چیزی راکه پیشنهاد کردندیك‌چیز خیالی است‌واگر بشودخیلی خوب‌است ولی این بعداز اینست که شعب بانکی دیگری در اینجا تأسیس بشود که بتوان در مقام رقابت آنها بایك بانك دیگر این کار راکرد والا بااین ترتیب عملی خودشان تصدیق خواهند فرمود که غیر ممکن است .

وحیدالملك — بنده مجبورم که درپیشنهاد خودم توضیح بدهم .

رئیس - بعد ازخواندن پیشنهاد خودتان که میبایستی توضیح بدهیدندادیدحالادیگر بموجب نظامنامه نمیتوانید — حالا یك‌مرتبه‌دیگراین پیشنهادخوانده میشود ورای‌میگیریم (مجدداً قرائت‌شد) -آقایانی که این اصلاح را قابل توجه میدانند قیام نمایند (فقط فرقه اقل قیام کردند) — ردشد - چون بیش ازده نفر تقاضا کرده‌اندکه درموضوع‌این استقراض رأی علنی باوراق گرفته شود موافق نظامنامه هم این حق را دارند این‌است‌که با اوراق رأی گرفته میشود (اسامی آقایانی که‌تقاضای رأی علنی بااوراق کردند)علی‌زاده . منتصرالسلطان . آقاسیدحسین اردبیلی. آقاسید جلیل . آقا میرزا داود خان. ضیاءالممالك . آقا شیخ غلامحسین . آقا سید حسین کزازی. نیرالسلطان. آقا میرزا احمدقزوینی ابوالقاسم میرزا . محمد هاشم میرزا . وحید - الملك . آقا شیخ ابراهیم زنجانی . میرزا محمد علی‌خان تربیت .

رئیس - آقایانی که موافقند با ماده اول راپورت کمیسیون به ترتیبی که خوانده شد ورقه سفید وآقایانی که‌مخالفند ورقه کبود خواهندانداخت اوراق رای اخذ شده وآقای حاج میرزا رضاخان ازقرار ذیل استخراج نمود ورقه سفید (۴۱) ورقه آبی [۱۸] .

رئیس - باکثریت چهل ویك‌رای تصویب‌شد

[کسانی که تصویب کردند]

فهیم‌الملك . انتظام‌الحکماء . حاج محمد کریم خان . معاضدالسلطنه . آقا میرزا ابراهیم قمی . لسان‌الحکماء . رکن‌الممالك . دکتر حیدر میرزا . متین‌السلطنه . طباطبائی . دکتر حاج رضا خان . حاج‌وکیل‌الرعایا . کاشف. حاج عزالممالك . افتخارالواعظین. معاضدالملك . آقا میرزا ابراهیم خان . آقا محمد بروجردی . حاج میرزا رضاخان . آقا شیخعلی شیرازی . آقاسید حسن مدرس . دکتر اسمعیل خان . عزالملك . آدینه‌محمد خان. ادیب‌التجار . حاج‌مصدق‌الممالك شیبانی . حاج سیدنصرالله . معد[illegible]وله . حاج شیخ اسدالله . ناصرالاسلام . مشیر حضور . آقا میرزا مرتضی‌قلی‌خان . آقا میرزا رضای‌مستوفی آقا شیخ محمد حسین . معزالملك . لواءالدوله حاج شیخ‌الرئیس. آقامیرزا علی‌اکبرخان . دهخدا حاج‌آقا . حاج سیدابراهیم. (کسانیکه‌رد کردند) آقا سیدمحمد رضا . نجات . آقاشیخ‌رضا. سلیمان میرزا. آقا میرزاداودخان . آقا سیدحسن کزازی وحیدالملك . ضیاءالممالك . آقا سید جلیل . صدرالعلماء . محمدهاشم میرزا. آقا شیخ‌غلامحسین آقا میرزا محمد علی خان‌تربیت . ابوالقاسم‌میرزا آقا میرزا احمد . حاج محمد صادق . علی زاده آقا سید حسین اردبیلی . منتصرالسلطان .

رئیس . ماده دویم خوانده‌می‌شود ازراپورت کمیسیون [بعبارت ذیل قرائت شد]

ماده دویم — ترتیب استهلاك و تأمین این استقراض ازاینقرار خواهد بود .

۱- وجه استهلاك ازقرار صدی نیم بعدازپنج سال ازتاریخ این‌استقراض تأدیه خواهدشد .

۲ — اعتبار اینقرض همان اعتبار قرض‌سابق دولت ببانك شاهنشاهی خواهد بود موافق شرایط مندرجه درهمان قرارداد مورخه اول حمل ۱۳۲۸ (یعنی اولین عایدات گمرکات جنوب بعد از وضع مخارجی‌که ازاین محل باید بشود)

۳ — درصورتی که بانك‌شاهنشاهی راجع‌بعدم تأدیه اصل استقراض شرطی پیشنهاد نماید که‌بموجب آن‌دولت‌حق‌پرداخت کلیه وجه‌این‌استقراض‌راتامدتی نداشته‌باشددولت‌مجازاست‌پیشنهادمزبورراقبول‌نماید مشروط‌براینکه مدت‌مزبوره ازتاریخ امضای‌قرارداد استقراض تاپنجسال بیشترنباشد

سلیمان میرزا — در اینجا درجزءدویم ازماده ۲ نوشته شده است اعتبار این قرض همان اعتبار قرض سابق دولت است یعنی اولین عایدات گمرکات جنوب‌بعداز وضع مخارجی‌که ازاین محل باید داده‌شود بنده می‌خواستم بدانم‌که مقصودازاین اعتبار سابق آیا همان تثبیت قرض سابق است که اینجا رهینه آنقرض رهینه این قرض خواهد بود یا قرض دیگری است‌یکی دیگرهم درجزء سیم این ماده نوشته شده‌است مشروط براینکه بعداز پنج‌سال تأدیه این قرض خواهد شد آنروز هم عرض کردم حالا هم که ممکن است هیئت وزراء بتوانند این را دوسال قرار بدهند اگرتا دو سال قرار بدهند همان طوری که آقای وزیر مالیه فرمودند که اول ۱۵ سال بود مدتش بعد از آنکه مذاکرات زیاد کردند به پنجسال رسانیدند شاید باز اگر یك اقدام دیگری بکنند اورا بدوسال برسانند و اگر بدوسال برسدهمان طوری‌که عرض کردم یعنی مدت این کمتر باشد شاید بتوانیم که‌آتیه‌یك قرض‌بزرگی بکنیم بایك فرع کمتری و تمام این قرض را ادا کنیم درصورتیکه‌فرع او ونزول‌او کمتر ازاین‌باشد خواستم به‌بینم درآن‌جزء اول توضیحی میفرمائید که رفع‌اشکال بشود

وزیر مالیه — اینجا مقصود ازاین اعتبار همان اعتبار قرض تثبیت شده است‌اما در باب این که مدت این رادوسال قرار بدهیم دولت اقدامات خودرا تمام نموده تارسانیده بپنجسال کمتر ازاین دیگر ممکن‌نیست سابق هم عرض‌کردم‌که ۱۵ سال مدت بود حالا بعداز مذاکرات زیاد این مدت را آورده‌ایم تا پنج سال کمتر از این اگر بخواهیم بکنیم قبول‌نمی شود

وحید الملك - در ضمن شور اول وزیر خارجه یك اظهاری فرمودند راجع بقطعی‌بودن‌این موادی که پیشنهاد شده است یعنی اگر ما تصویب بکنیم یانکنیم این آخرین چیزیست که بمامی‌دهند وبنده آنروزعرض کردم که‌آیا مامی‌توانیم‌دراینمواد مذاکره وبعدپیشنهادی‌بکنیم آقای‌رئیس فرمودند بلی برای همین‌بمجلس‌آمده است‌ولی بازاز‌اظهارات آقای وزیر داخله همچه معلوم‌می شودکه اظهارات

وزیر امورخارجه تکرار می‌شود یعنی‌این آخرین چیزی‌است که مامیتوانیم‌بگذرانیم‌پس در اینصورت بنده عرض‌می کنم تمام این اوقاتی که ما صرف می کنیم درشور این مواد تمام بی‌خوداست وبنده می بینم هر نقطه نظری که در این مواد تعقیب بکنیم بکلی‌پوچ خواهد‌بود‌یعنی‌برای‌چه وقت‌راصرف‌بکنیم اما باید بدانیم‌که این آخرین چیزی است که ما می توانیم داشته باشیم یا اینکه آنفرمایش آقای رئیس است که ما می‌توانیم شوردراو بکنیم ومی‌توانیم‌مواداصلاحیه‌پیشنهاد کنیم و آنهامی‌توانند بموقع قبول بیایند سابقاً عرض کردم دراین‌موقع که این شرایط بما پیشنهاد شده‌است خالی ازشرایط سیاسی نیست و این یکی بلکه بدوتای از آن برمی‌خوریم یکی‌همین مسئله پنج سال است آنروز آقای مخبر فرمودند تمام استقراض‌ها یك‌مدت‌معین دارد که‌بعداز آنمدت شروع باستهلاك وتأدیه آن می شود بنده عرض می کنم که تقریباً تمام این استقراض ها این شرط را ندارد اگرچه نقطهٔ نظری باید این شرط راداشته باشد از نقطه‌نظر تجارتی است اقتصادی‌است یك‌نقطه نظردیگری که‌در آن ملحوظ است اگرازنقطه نظر تجارتی‌است بنده از آقایان میپرسم اگر بنده یك ورق سهمی را که صدلیره‌است واریت دولتی است بخرم به هشتاد و هفت لیره ونیم که‌هرسال بیایم آن‌راصد و پنج‌لیره بگیرم این نمی‌شود عرض می کنم چرا بنده این‌را نتوانم هرسال پولی که داده ایم بیایم پس‌بگیرم ازنقطه‌نظر تجارتی واقتصادی صرفهٔ ببرم چرادست وپای شمارا ببندند چراباید شما نتوانید تاپنجسال دیگر این استقراض‌را بپردازید این از یك نقطه نظری باید‌باشد آنرا به بنده بفهمانید آقایان‌وزراء باید بگویند که‌این ازچه نقطهٔ نظراست چه‌جهت دارد شخصی نتواند درآخریکسال که هشتادوهفت لیره‌ونیم داده‌صد وپنج‌لیره بگیرد کدام‌عاقل‌اینکاررا نخواهد کرد این‌مسئله را برای بنده بشکافید اگر سیاسی است بفرمائید ازچه‌نظر سیاسی اینکارشده است ازبرای چه ازبرای‌اینکه بنادر جنوب خودتان را می‌دهید بوثیقهٔ این استقراض وبرای یك ملیون وربع لیره‌آنرا توقیف می کنید تامدت پنجسال ودر اینمدت پنجسال اگردولت ایران مداومت درترقی بکند (همین‌طور که‌نکرده‌است) آنوقت هرروز براعتبارات شما افزوده میشود وهرروز میتوانید که یك‌استقراضی‌بکنید یك‌شرایط وفرع کمتری چرا بایداینکاررا بکنید که گمرکات جنوب‌تان راهم‌را بدهید درمقابل این استقراض و تلگرافخانه را هم سرباز و ضمیمهٔ آنها می کنند تا مدت پنجسال شما اعتباراتتان‌را توقیف‌می کنید بنده‌استدعا ازآقایان دارم که‌این را ازنقطه نظر بی‌طرفی از برای بنده بشکافند وباز آنقرض‌را که اول کردم تکرارمیکنم اگرآقایان‌وزراء میفرمایند که‌این آخرین‌شرایطی است که‌پیشنهادشده استوهیچ‌کم‌وزیادی‌نمیتوانیم بکنیم محققاً اینقدر تضییع وقت لازم نیست اما اگر گفتگوئی‌است راجع به‌دادوستدی که‌ماهم میتوانیم‌یك‌چیزی بگوئیم و بشنویم‌ویك‌ترتیب‌صحیحی برای این استقراض بشودآن‌راهم بدانیم بکلی‌فرق می‌دهید مطلب‌را واما درمسئله ثانوی آنروز بنده عرض کردم باز هم امروز تکرار میکنم اگر چه شاید بعضی بگویند که ما شاید نفهمیم اهمیت این شرایط را این‌را لازم‌نیست که بنده بشکافم از برای‌شما که‌یك استقراض مختصری که‌شمادرلندن می کنید وتمام بنادر جنوب‌تان را گرومی گذارید ازبرای اینکار بلکه خطوط تلگراف راهم سربار این‌می کنید بس‌است ازبرای اهمیت‌این‌ولازم نیست بشکافتن این‌ولی آنروز یکی ازآقایان گویاآقای وزیر مالیه درجواب‌بنده فرمودند که‌این‌محلهائیکه اینجا افزوده شده است بر قرار داد های سابق اینقرض که‌حالا تثبیت‌شده است‌بوده اولااینکه‌بنده نمیدانم که‌یك‌تثبیت‌استقراض‌بانکی‌شده باشدوبه‌مجلس آورده‌باشند گویا درزمان سابق کابینه سپهدار‌اعظم یکی ازاین‌استقراض‌بانکها گویابانك‌شاهنشاهی بوده تثبیت‌شد شاید شما بهتر بدانید ولی بمجلس‌شورای ملی اصلا نیاید و بنده نمی‌دانم چه چیزها را وثیقه آن قرار داده‌اند و اگر هم تمام این بنادر را در وثیقه آن استقراض قرار داده‌باشند اگر آن وقت آورده بودند مجلس شاید نظریات خودم را عرض کرده بودم ولی بهتر از آن اینجا ذکر شده که هر ایجاد تازه در گمرکات بنادر بشود براین‌اضافه خواهد شد یعنی اگر فردا گمرگی در بعضی بنادر دیگر تأسیس شود آنهم منضم باین خواهد شد و ترتیب تأدیه این وجه که بکلی فوق‌العاده‌است آنهم در قراردادی که باین منضم شده است یك ترتیب فوق‌العاده قرار داده شده‌است بنده نمی‌دانم که‌این نظراتی که ما داریم در یك‌استقراض‌خیلی‌مختصری که عبارت از یك ملیون وربع لیره باشد چه نوع نظر تجارتی است که بیك محل هائیکه فوق‌العاده در دست داریم میکنیم از یك طرف نزول صدی دوازده ونیم که رأی داده شد وگذشت و از طرف دیگر تعویق انداختن پرداخت این قروض پنجسال تمام از طرف‌دیگر گروگذاشتن تمام بنادر جنوب و سربار کردن تمام تلگرافخانه ها آنوقت با این شرایط نمیدانم این یك‌ملیون وربع لیره چه محل مصارفی‌دارد که این‌طور اهمیت بهم‌رسانیده‌است.

رئیس‌الوزراء - عرض کنم‌درباب تلگراف- خانه هائیکه فرمودند وقتیکه تلگرافخانه را بنده دویست‌هزار تومان قبول کردم آنوقت تلگرافخانه شما اعتبار پیدا کرد آمدند یك استقراضی‌دروزارت عین‌الدوله‌چهل‌هزارلیره ازهندواروپ کردند‌آنها را وثیقه گذاردند که وزیرمختار انگلیس آمد به بنده گفت که دولت ایران باید خیلی قدر شمارا بداند که شما یك همچو محلی از برای‌ایشان‌پیدا کردید که بتوانیدوثیقه این‌قرض قرار بدهید برای‌اینکه اشتباه نباشد که تلگرافخانه آنوقت‌وثیقه‌رفت این‌را عرض کردم. (وحیدالملك) تصدیق میکنم.

وزیرامورخارجه — چون آقای‌وحیدالملك فرمودند به نقطه نظر بی‌طرفی گفته شود (بنده‌هم استدعا میکنم که به‌نقطه نظر بی‌طرفی‌شنیده شود) حرف در این‌جا است که ما دوجور حرف می زنیم یك‌مرتبه ظاهری است برای اینکه بفهمند و شاید ازآن‌استنباطی نکنند برای مقاصد شخصیکه شاید اصل‌مقصودغیرازآن‌باشد و یك‌دفعه‌هم‌اقلیت‌اظهاری میشودار روی واقع‌حقیقت‌امر دراین‌مسئله استقراض بنده آندفعه هم عرض کردم‌که دو کابینه در آن مسئله اقدامات‌کرده‌اند و بطوریکه‌آقای فهیم‌الملك دراین‌جا اظهار کردند یك‌رقابتی دراینجاپیداشد که شما موفق‌شدید که این‌استقراض‌رابااینطورسهل بکنید (سندیکای) خارجی غیر از دو بانك اظهاری‌کرد از قرار صدی پانزده نزول وصدی پنج فرع وپس از پانزده سال شروع باستهلاك شود یعنی مدت پانزده سال بود وقتیکه این اظهار را کردندخیلی در این باب مباهات میکردند وزراء که این مسئله اینطور انجام داده شد بعد ازآن بانك انگلیسی‌در این موضوع اقدام کردندوحاضر شدند‌که این‌معامله را بکنند ومرحوم صنیع‌الدوله اظهار کرد که باید تفاوتی با آنمعامله منظور شود نزول صدی‌پانزده را صدی دوازده نیم قرار داده ایم قبول کردند و همین تکلیف را باز بانشخص اولی کردند ودیگر او قبول کرد که اینکاررا بکند یك‌شخصی‌که درلندن با یك استعداد سرمایه داخل یك معامله می شود البته بهتر از ما می‌دانند که چطور داخل شوند و اگر صلاح وصرفه بوده ونمی توانست قبول کند هرگز نمی گذاشت این منفعت را کسی دیگر ببرد پس مسلما اینطوریکه باید بوظیفه کار عملی شود نه کابینه حاضر بلکه کابینه سابق عمل کرده است جاهلانه داخل نشده‌که بی اطلاعانه هم داخل نشود لذا اینهم‌که می گویند که این‌جا تمام عایدات جنوب را وامیگذارد مردم همه بدانند هم ما نگذاشتیم این‌کاری است‌که شده تلگرافخانه هارا هم پیش گذاشته اند هر کسی هم می‌خواهد بنده اجازه می دهم‌که عموما بیایند دردفتر وزارت خارجه بنده به ایشان نشان بدهم که بدانند حالا نگذاشته اند و حالا یك‌کاری‌که شده است از کابینه سابق تا حالا چون همه لزوم این معامله را می دانستند که یك وجهی برای احتیاجات فوری مملکتی تهیه کنند این بودکه باهمان وثیقه و بایك سرمایه که خیلی ازدولی که می‌دانند شاید در اروپا وزراء آنها کمترازاین ترتیب نتوانستند قرض بکنند وحالا این ترتیب را داده واستقراض را برای شما کرده اند و اینکه فرمودند ما خواسته ایم جلو مذاکرات را ببندیم خیر اینطور نیست این جا مذاکره آزاد است‌ولی همین طورکه توقع دارید که‌هیئت وزراء اقدام‌بکنند نه پخته وخام مردانه کاررا در مجلس نیاوردند ما هم عرض‌می کنیم که ماهم به‌تکلیف خودمان عمل کرده ایم واین کاررامنقح نموده وپیشنهاد کرده‌ایم شماکه در مذاکرات داخل میشوید برای اینستکه بتوانید نتیجه بگیرید که اینکار باید نشود به آن عیوباتی‌که ذکر می کنید یا اینکه باید بشود به آن محسناتی که ماذکر می کنیم این برای این‌است البته تمام مطالب واظهارات‌آزاد است هیئت‌وزراء بعد از مساعی زیادی که کرده است و دردو کابینه اقدامات شده‌این کاری است که کرده ونتوانسته است تا آخر نقطه اقدامش را بکنند ونتیجه اش را هم بمجلس بیاورد منتهی این است که نتیجه مذاکره‌در رد وقبول باید معلوم شود .

رئیس — عرض می‌کنم وقتی که در این **مجلس** حرفی زده می‌شود آقایان وکلاء هرچه‌می گویند البته ازروی عقیده است وبرای تنفید افکار است که مطلب مباحثه شود .

منتصر السلطان - اینجا اخیراً اظهارشد که کمرکات جنوب درزمان سابق محل‌داده شده بنده تصور میکردم دراین ماده‌ذکر میکندواشاره‌میشود که درزمان سابق یعنی قبل‌از مشروطیت محل داده شده بوده است وشاید درمقابل آن شش‌کرور و کسری محل داده‌بودند کابینهٔ سابق‌وراجع میکنند بآن استقراض سابق بنده اینرا تصور میکردم و میخواستم بدانم به‌چه ترتیب وچه شکل بوده است که اینقرارداد رابا بانک شاهنشاهی بسته‌اند و این محل رادادهاند واگر حقیقتاً قبل از مشروطیت کمرکات‌جنوب‌رامحل‌داده‌اند آنراهم‌صریحاً بگویند که مسبوق شویم واینطوری که آقای وزیر امور خارجه فرمودند بعدها برویم کابینه وزارت خارجه بفهمیم ولازم است ازبرای عموم که مطلع شوند که کجا بود محل‌هائیکه داده شده‌است یکی‌دیگر راجع بمسئله پنجسال است که دراینجا مذاکره‌شده بنده بهمان ترتیبی‌که قانون اساسی اجازه داده است که عقیده آزاد است بنده عقیده‌شخصی خودم راعرض میکنم وبعضی هم اغراض‌شخصی و مسائل شخصی هم‌ندارنداززوی‌نظریات عمومی آنجامذاکره میکنند استدعا دارم بعدازاین بعضی اشارات‌ونکات راجع باین‌مسائل گفته نشود پس‌از اینکه ما صدی دوازده‌ونیم نزول کم‌میکنیم وآنهم بیك ترتیبی که آقای حاجی وکیل‌الرعایا بیان کردند وآقای وزیر مالیه درست تشریح نفرمودند که آن بیانات حقیقت دارد یا خیر علت ندارد که تا پنجسال این محل را در واقع حبس کرده باشیم چه ضرر دارد در مدافعه وارد شده باشیم وکاری کنیم که این وکالتی که می دهیم به بانك شاهنشاهی که در واقع این یاوکیل ماآورا می گویند درلندن هیچ شرطی براین قرارداد وسهام‌نگذارد که‌هروقت دولت علیه‌ایران بخواهد اینوجه‌را بپردازد بتواندچه‌ضرری دارد شما که صدی دوازده ونیم راکم‌میکنید و صدی پنج هم که‌فرع میدانید این اختیاررا هم داشته‌باشید که‌هروقت بخواهید این‌صدوپنج را بدهیدبتوانید گمان میکنم که آن اشخاصیکه این سهام را میخرند قبول کنند که‌هروقت دولت بگوید بیائید پولتان‌رابگیرید بیایند بگیرند واز ابتفایده ومنافع بهترچه چیز است تصور می کنم هیچ‌عاقلی نتواند این را رد بکند ولی نظریات امثال‌ماها که‌این‌عقایدرا داریم وذکرمیکنیم چه‌چیزاست حالا شاید وزراء عظام بتوانند اینکار را بکمالاه بکنند که اگرما احتیاجات به‌پول بهمین‌زودیها پیدا کردیم‌وشایدهم‌پیداشود بهترنتوانیم کلیه کمرکاتمان را چنانچه درجلسه‌سابق هم‌عرض کردم محل بدهیم چنانچه درکابینه سابق‌هم آمده بود کسی که‌همین کار را میکرد و یکروز هم در همینجا ایستادم در جلسه‌خصوصی وآقای‌وزیرخارجه هم تشریف داشتند عرض کردم‌وتصدیق‌هم‌فرمودند که‌چنین‌اشخاصی‌هم‌هست‌و استدعا کردم که‌نقشه‌مرحوم‌صنیع‌الدوله‌را تعقیب‌بفرمایند اگر همان اشخاص وقتی مجدداً بیایند شاید الان هم موجود باشند وتصور می کنم هستند که باعتبارات کلیه گمرکات شماپول کلی بدهند وشما بتوانید آنوقت تمام قروض دولت خودتان رابپردازید و بقیه اورا راه آهن بکشید و خودتانرا راحت کنید‌چند سال چه‌ضرر داردباین نظریات ما است که اینجا اظهار می کنم وابداً راجع بمسائل شخصی نیست که ما بخواهیم باین ملاحظه یك اکثریتی پیدا بکنیم شاید بعضی اشخاص این عقیده را دارند و در این مجلس این بیانات رانفرمائید وبنده نظرم‌این‌است که‌همیشه خیر مملکت خودم را بخواهم و هر کس مملکت رادوست میدارد لکن بنده پیش خودم این وطن‌خودم راخیلی دوست دارم‌ودلم میخواهدهمیشه وزراء اختیارات داشته باشند و دستشان باز باشد ووزرای مملکت‌بتوانندکار کنند علم دارم که بعداز یکسال دیگر نهایت دو سال دیگر بلکه ششماه دیگر محتاج بپول خواهیدشد باندازه که حددارد ودست شما بسته است‌میایندوزرای محترم و اظهار می کنند که پول برای ماتهیه بکنید و کلاء خواهند گفت‌صورت‌بدهید که کجاها کرواست و کجاهاراداریم که بتوانیم قرض‌بکنیم و همینکه در کابینه وزارت خارجه میرویم می‌بینیم محلهای خیلی مهم را بثمن های خیلی نجس داده‌ایم وبدبخت و کیل ملتی‌که هیچ‌نمی تواندآنوقت حرف بزندودهنش‌بسته‌میشود امروز چون من می توانم بگویم و تا پنج دقیقه دیگر دهان بنده مهر می شود چون رأی داده می شود نه‌ا چارم که بگویم بیائید ترحم بکنید باین مملکت و نه‌بندید دهان‌و کلاء این‌ملت را که امروز بلکه نهایت تاششماه دیگر است که احتیاج بپول پیدا می‌کنید نمی‌توانید که یك‌قران پیدا بکنید اگر یك محل دیگری‌می‌توانید پیدا بکنید بگوئید و می‌ترسیم آنوقت مالیات مستقیم محل قرار بدهید .

فهیم‌الملك - یك‌فرمایشی آقای‌وحیدالملك کردند راجع بمدت پنجسال عرض میکنم که معامله دولت اینجا بابانك میکند معلوم است حتی‌الامکان رعایت قوانین ایران می‌شود ولی معامله که باید بانك بادارندگان سهام درلندن بکند باید موافق قوانین باشد که در آنجا معمول است قرض عمومی جاری که تبدیل بقرض ثابت میشود دو حالت دارد یکی قرض دائمی است .

Cnpremt (Poeppétulo) .

می گویندیکی‌هم قروض‌قابل استقلال است که (Amartissable) میگویند و در فرنك قوانینی راجع‌باین‌مسئله دارنددرباب‌قروض دائمی مخصوصاً یك‌ماده قانونی دارند که هروقت یك‌قرض جاری‌را مبدل بکنند یك‌قرض دائمی تادمسال نپردازندیعنی حق‌پرداخت اورانداشته‌باشند این‌یك قراردادداشته‌است و راجع بقروض است که بطور دائم تبدیل میشود برای تبدیل بقروض قابل استهلاك منتهی مدتش پنجسال است ویقیناً مانکلیف نخواهیم کرد بآنها که شما مخالف قوانین سوء خودتان رفتار کنید و جهت اینکار هم همین است که امروزه دارندگان سهام بانك یك‌منفعتی میبرند یك تنزیل بیشتر میکردند واین‌تکلیف رالابد آنها قبول‌نخواهند کردیس باید بیك‌علتی بتوان‌آنها را وادار کند بقبول‌این مسائل که ذکر شد یکی از آن جهات همین مدت میباشد بجهت‌اینکه اشخاصی‌که دارای سهام هستند هر ساله‌درموقع پرداخت اقساط‌سالیانه یك عده از آنها بحکم قرعه نا چارند اسهام خودشان بیاورندو پول آن اخذ کنند و حل‌آنکه بیشتر میل دارند که سرمایه ایشان در تجارت باشد و سالیانه مبلغی‌کار بکند سرمایه های اروپائی ها همیشه در تجارت است و هیچوقت بیکار در خانه خودشان نیست الان تنزیل صدی‌دوازده و نیم‌خرج صدی پنج را روی هم حساب بکنید به‌بینید صدی چند می‌شود تقریباً صدی شش یك چیزی منتشر می‌شود آن اشخاص را که می‌خواهید اسهام با تنزیل صدی هفت را از آنها گرفته و اسهام‌تنزیل صدی پنج بدست‌آنها بدهد بعلاوه سال آینده‌پول را بگیرو برد این یك چیزی است که او قبول نمی کند یك شرایط فرض جاریه اینجا است که اولا در این مورد که تبدیل یك قرض جاری که فرع او بیشتر است بیك فرض ثابت قابل‌استهلاك که فرع او کمتر است می‌شود در اینجا باید یك فایده بآنها برسد و برای این‌مسئله گفته اند باید این وجه بعد از پنج سال پرداخته شود و دیگر راجع باینکه این وثیقه ها از سابق بوده و یا از مالیه عرض می کنم قبل از مشروطیت یعنی قبل از دورهٔ ثانی مجلس این محل ها و وثیقه یك قرض بوده است که سالی زیاده از چهار صد هزارتومان از بابت تنزیل فقط داده میشد از همان محل ها بدون اینکه از اصل چیزی بدهند در فرع صدی نه و صدی دوازده و یك قدری هم صدی پانزده‌و بعد قرار شد که از همان محل ها سالی سیصد و هفتاد و دو هزار تومان کسری بدهند تا اینکه‌بعد از مدت معین اینقرض‌مستهلك‌شود در خصوص‌اینکه فرمودند چندی بعد باز هم وزراء می‌آیند و پول می‌خواهند قرض کنند استبعادی هم ندارد باینکه یك سال یا دو سال‌دیگروزراء بیایندو پول‌بخواهند و مجلس شوری ملی‌هم باید همیشه منتظر ومترصد اینکار باشد یعنی اگر می‌خواهیم‌داخل کار شویم و ترقی بکنیم لازمهٔ این کار است که پول بدولت بدهیم نهایت باید سعی کرد که همیشه وجهی را که می گیریم صرف اصلاحات اساسی مملکت‌بکنیم و کاری بکنیم که تا چند سال دیگر محتاج‌بقرض نشویم و یا طوری بکنیم که عایداتمان‌حتی‌الامکان با مخارجمان تکافی بکند و این امسال هیچوقت صورت نخواهد گرفت نه امسال‌سال آتیه‌هم‌همین‌طور شما حتماًباید یك قرض‌بکنید‌وشاید‌دولت‌باید اقلا سال آتیه ده کرور سال بعدش بیست کرور قرض‌بکند اگر بخواهید انتظامی در قشون و مملکت بدهیم باید وجهی تهیه‌کردتا س از انتظام مملکت‌منابع ثروت مملکت را بکار انداخت و استفادکرده این معلوم است که این قرض را باید در اقساط معین بپردازید حالاچه‌تفاوت داردچه‌دراینجاوثیقه گذاشته شود یا استقراض دیگر در اینجا هیچ دست دولت بسته نیست دراینکه بتوانید یك استقراض دیگری هم بکنند . مجبور نیست که‌حکماً از این

محل وثیقه بگذارد برفرض این‌قرض هم نشود این محل نخواهد شد زیرابسالی ۳۷۲ هزارتومان‌وثیقه است ازبرای‌همان قرض که‌هست واین‌محل نخواهد بود برای اینکه یك قرض دیگری نکنید تاوقتی که‌آن قرض سابق‌تمام نشودنظریات آقایان‌اساسی است ولی نباید منحصر کرد باینکه محل همین است کاگر این‌محل ازبین برود محل دیگری‌نیست خیر این‌طور نیست دولت باید محلهای دیگری هم پیدا کند که در هر موقع هر قدر استقراض لازم بشود بگیرند منحصر نباید باشد بگمرك در صورتیکه عایدات گمرك یك‌وجه غیر معتنابهی است چندان‌قابل اعتناء نیست عوائد مملکتی مالیات مملکتی سایر محلها باید همانقدر اعتبار پیدا کنند که گمرك پیدا کرده است

رئیس - مذاکرات کافی نیست

وحیدالملك - خیر کافی نیست

رئیس - رأی می گیریم که آیا مذاکرات کافی‌است یاکافی نیست

وحیدالملك - بخواهیدرأی بگیریدهمان ها رأی‌خواهنددادد

رئیس - تکلیف بنده این است که دو نفر مخالف ودونفر موافق را بگذارم مذاکره بکنند جناب عالی و منتصر السلطان و سلیمان میرزا هر سه مخالف بودید واظهارات خودتان‌را کردیدوسه نفر هم موافق اظهارات کردند حالا تکلیف بنده چیست اگربناشود کههی حرف بزنید صحیح‌نیست جز تضییع وقت فایده نخواهد داشت رأی‌می گیریم باین‌که‌مذاکرات کافیست‌یاخیر - آقایانیکه‌مذاکرات را کافی میدانند قیام نمایند باکثریت ۴۱ رأی تصویب شد .

رئیس — اصلاح آقای وحیدالملك درماده دوم قرائت میشود (بمضمون‌ذیل‌قرائت‌شد)

ماده ۲ — ترتیب استهلاك‌وتأمین این‌استقراض ازاین‌قرارخواهد بود[۱] وبه استهلاك ازقرارصدی نیم‌بعداز یك‌سال ازتاریخ‌این‌استقراض تادیه‌خواهد شد(۲) اعتباراین‌قرض‌همان اعتبار قرض سابق‌دولت بیانك‌شاهنشاهی خواهدبود (یعنی‌عایدات گمرکات جنوب بعداز وضع مخارج اداره گمرك)۳-دراین ماده (پنجسال) یکسال‌شود .

رئیس - توضیح‌دارید بفرمائید .

وحیدالملك — درضمن‌شور اول‌عرض کردم که‌مدتیست که‌برای اعلان رسمی قرار داده‌اندد‌ر این‌قرار دادششماه است یعنی هروقت دولت ایران بخواهد که وجه این استقراض را به پردازد باید رسماً ششماه قبل اطلاع بدهد وسه ماه‌هم از برای پرداخت‌وجوه بانك یعنی بعداز آنکه‌این کنترات بامضاء رسید درظرف سه‌ماه‌بانك متدرجاً این‌وجوه رابه پردازد که تمام این می شود سه ماه سه ماه را هم بنده فرجه تصور کرده ام تمام میشود یکسال اگرمامدت رایکسال قراربدهیم بعقیده‌بنده‌هم ازبرای دارنده آن‌اسهام وهم ازبرای‌انتشار دهنده آن اسهام فوائدکلی دارد (باز بنده عرض میکنم اگر نظریات مخصوص در اینجا هست بفرمائید) واگرنظریات مخصوص دربین نیست بنده‌ازاظهارات آقای فهیم‌الملك قانع نشده ام وعرض میکنم که‌این شرط شرط فوق‌العاده ایست که اینجا گذاشته شده است اگر یك نقطه نظری نیست‌و اگر فی‌الحقیقه این‌معامله یك‌معامله رسمی تجار نیست این یکسال کافی است ششماه برای اخطار رسمی سه ماه برای پرداخت وجه‌سه ماه‌برای فرجه که‌کلیهٔ یکسال‌میشود وبنده اصلاحیکه پیشنهاد کردم‌کلیه مبنی بر همین نقطه‌نظری‌است که عرض کردم و درماده دویم‌همین‌طوریکه خوانده شدمی‌بینم تدارکی‌برای گمرکاتی که بعد درجنوب پیدا ممکن است‌بشود تهیه‌شده است ودرصورتی که همین هائی که الان هست بنده کافی میدانم بقول آقای‌وزیرداخله این‌قطعه‌الماسی که‌الان‌دارید همین‌کافی است که شماوثیقه‌بگذارید ولازم نیست که محل‌هائی که‌بعد درجنوب پیدامیشود آنها راهم ضمیمه کنید آنهارا بگذارید باشد بنده به‌نقدهمین‌قدرکافی میدانم ودر ماده سوم باز راجع میشود‌بآن مدتی که عوض‌پنجسال یکسال قراربدهند و بنده در اینجا از آقایان هیئت مؤتلفه و وزراء نخواستم یك‌چیزی‌راکه مشکل باشد یك‌چیز کمی خواستم‌وامیدوارهستم که‌قبول‌بفرمایند واین پیشنهاد بنده ازمجلس بگذرد که‌هم صلاح خودتانرا میدانم وهم صلاح دولت‌راهم صلاح آتیه مملکت‌را که مدت رایکسال قرار بدهندومحل استهلاك استعراض‌راهم فقط همین کمرکات حالیه همینطوری هست کافیست دیگر شما دست بمحل های آتیه از برای این استقراض نزنید .

رئیس-یکمرتبه‌دیگراصلاح آقای‌وحیدالملك خوانده میشود ورأی گرفته میشود [مجدداًاصلاح آقای وحیدالملك‌قرائت‌شد]

رئیس -آقایانیکه‌این‌اصلاح آقای وحیدالملك راقابل توجه میدانند قیام‌نمایند-رد شد عین ماده دوم‌را بخوانید (مجدداًعین‌ماده‌دوم‌راپورت کمیسیون قرائت‌شد)

ناصر الاسلام - یك سئوالی‌دارم لازم‌است که توضیح بدهم اجازه میفرمائید

رئیس - بفرمائید .

ناصر الاسلام — اینجا مینویسد اعتبار این قرض همان اعتبار قرض سابق دولت به بانك شاهنشاهی خواهد بود موافق شرایط مندرجه در قرار داد سابق بعد معین میکند شرایط سابق را میگویند یعنی اولین عایدات گمرکات جنوب‌بعداز وضع مخارجی کمتر از این محل باید تأدیه شود این یك‌شرط‌است سایرشرایط آن‌معلوم نیست که کدام‌است میخواستم بدانم شرایط دیگری درآن استقراض هست یاهمین شرطاست .

وزیر مالیه - آنقرار داد سابق ماده بماده طبع وتوزیع شده‌است وهمه‌آقایان دارند .

فهیم‌الملك — این‌جمله راکمیسیون‌افزود چون صورت قرارداد جدید بعضی اختلافها داشت شرایط استقراض قدیم .

رئیس - می‌خواهندبه‌بینندد‌رآنجاچه‌شرایطی بوده‌است .

فهیم‌الملك-همانرا عرض‌می‌کنم آنصورت طبع وتوزیع شده بآقایان هم داده شده ودرآنجا نوشته است در آخر هرماه‌باید صورت عایدات را ببانك بفرستند که‌چقدرازعایدات گمرك جمع شده است واگرآن عایدات کفایت‌نکند دولت‌ازعایدات دیگر تتمه رابباید بپردازد این شرایط درسابق‌بوده است‌وچون دراینجا قدری سخت‌تر شده‌بود این‌بود که‌دراینجا اضافه شود که‌موافق همان‌شرایط .

وحیدالملك - بنده‌هم سئوالی دارم .

رئیس - بفرمائید .

وحیدالملك - بنده‌خواستم سئوال کنم که کدام قرارداد است‌اینجا هیچ‌معلوم نیست‌ونمیتوان معلوم کرد که آنقرارداد درچه تاریخ است خوبست معین کنند که شرایط مطابق قرار داد مورخه فلان باینطورمبهم‌که نمیشود رأی گرفت .

وزیر مالیه - اینکه سئوال می فرمایند مطابق چه‌قراردادی‌است‌این‌مطابق قرارداداخیری است که دولت داده‌است‌درزمان مرحوم صنیع‌الدوله وچاپ شده‌است‌وصورتش‌هم‌دست‌خرد‌آقایانی که این سئوال را می کنند هست چون صورتش را بنده خودم حاضر ندارم نمی توانم عرض کنم درچه‌تاریخ بوده است .

رئیس — این‌قراردادی است دریك سال ونیم قبل در زمان وزارت مالیه وثوق الدوله داده شده است .

وحیدالملك - بله در کابینه آقای سپهدار بوده است .

رئیس — حالاچه باید کرد بفیدچیزی‌قید شود یاهمینطور رأی بگیریم .

فهیم‌الملك- اینجانوشته‌شود مطابق‌قرار- داد سابق بانك .

وزیرمالیه — اگر نوشته شود قرار داد اخیر کافیست بجهت اینکه بغیر از آن قرار دادی نیست .

حاج‌وکیل‌الرعایا — اجازه می فرمائید عرض کنم .

رئیس — فقط تاریخ‌آن قراردادرا اگر میدانید بگوئید .

حاج وکیل الرعایا -اول حمل ۱۳۲۸ است .

وزیر مالیه -بلی اول حمل ۱۳۲۸است .

رئیس — همینطور است .

حاج وکیل‌الرعایا - بله هزارو سیصد و بیست وهشت است(جمله دویم از ماده دویم بعبارت ذیل قرائت شد)

(۲) -اعتبار نامه این قرض همان اعتبارقرض سابق دولت مورخه اول حمل ۱۳۲۸ است به بانك شاهنشاهی‌خواهد بود موافق شرایط مندرجه‌درهمان قرار داد .

رئیس — بماده‌دویم‌بااین مختصر‌اصلاحی که شده‌است بطوری‌که خوانده شدرأی‌می گیریم آقایانی که موافقند ورقه سفید خواهند انداخت وآقایانی‌که مخالفند ورقه آبی‌خواهند انداخت‌در اینموقع شروع باخذ اوراق آراءشده آقای حاجی

میرزا رضاخان احصاء نمود اینک نور عده را اعلان کرد ورقه سفید چهل ویك ورق ورقه آبی نوزده

رئیس — ماده دویم راپورت کمیسیون قوانین مالیه با کثریت چهل ویك رأی تصویب شد حالا ده دقیقه تنفس است .

اسامی رأی دهندگان

شیبانی . آقای مدرس قمشه . آقا شیخعلی شیرازی . دکتر اسمعیل خان . آدینه محمد خان آقامیرزا ابراهیم قمی . رکن الممالك . ادیب التجار حاج میرزا رضا خان . دکتر حاج رضا خان متین السلطنه . دکتر حبیب میرزا . معاضد الملك . حاج محمد کریم خان قشقائی . انتظام الحکماء . مصدق الممالك . حاج سید نصرالله لسان الحکماء . حاج وکیل الرعایا . میرزا رضای مستوفی . میرزا مرتضی قلی خان . حاج شیخ اسدالله . افتخار الواعظین . آقا محمد بروجردی عزالملك . حاج عزالممالك . حاج آقا . مشیر حضور . ناصر الاسلام . معدل الدوله . فهیم الملك . میرزا ابراهیم خان . معاضد السلطنه . معزالملك . آقا سید محمد صادق . آقا شیخ حسین یزدی . حاج شیخ الرئیس . لواء الدوله . کاشف . حاج سید ابراهیم . دهخدا .

اسامی ردکنندگان

آقا میرزا محمد نجات . علی زاده . آقاشیخ غلامحسین . شاهزاده محمد هاشم میرزا . وحید الملك . آقا سید حسین اردبیلی . آقا میرزا احمد آقا سید محمد رضای مساوات . صدرالعلماء خراسانی منتصر السلطان . آقا سید حسین کزازی . میرزا داود خان . آقا سید جلیل . آقا شیخ رضا . شاهزاده سلیمان میرزا . آقا میرزا محمد علیخان تربیت . آقا شیخ محمد خیابانی . ضیاء الممالك ابوالقاسم میرزا مجدداً بعد از تنفس یك ربع قبل ازغروب رئیس جلوس نموده غروب رسماً جلسه منعقد شد .

رئیس - ماده سوم را بخوانند (بعبارت ذیل قرائت شد) .

ماده سوم — اسناد این استقراض از هر نوع مالیات وتحمیلات که بعد ها قرار گذاشته شود معاف خواهد بود .

رئیس - شاهزاده سلیمان میرزا فرمایش داشتید بفرمائید .

سلیمان میرزا - بنده خواستم این راه عرض کنم اولا که آقای وزیر امورخارجه چون دومرتبه بطور بیطرفی بعضی نسبت ها به تنقید کننده ها دادند گرچه آقای رئیس بطور اجمال تردید فرمودند لکن تا ایشان اظهارات خودشان را پس نگیرند نمی شود تنقید کرد .

رئیس - عرض کردم که گمان نمی کنم آقای وزیر امورخارجه خواسته باشند درضمن نطق خودشان صحبتی بیك شخص یا یك جماعتی داده باشند بنده هم همانطور بعد ازآنکه نطق ایشان تمام شد عرض کردم وهمه هم تصدیق کردند پارهٔ اظهاراتی که می شود ارراه عقیده است مقصود دیگری نیست .

وزیر امورخارجه - تنقیدی که شده است که بجائی برنمیخورد خوبست بفرمایند کجا بوده تا جواب عرض کنم (شاهزاده سلیمان میرزا اجازه خواست)

رئیس - گمان نمیکنم دراین موضوع بیش ازاین جا داشته باشد که مذاکره کنیم درماده سوم اگر اظهاری دارید بفرمائید .

وحیدالملك - بله اظهاری داشتم در این ماده هم درشور اول بعضی اظهارات کردم اگر چه می دانم شاید قبول نشود مثل این پیشنهادی که تا بحال بنده کرده‌ام و همیشه چهل و یك رأی برضد آن بوده است ولی بنده مجبوراً بایدنقطه نظر خودم را عرض بکنم این ماده یکی از آن مواد مهم نیست هیچ نظر سیاسی در آن ملحوظ نمی‌شود ولی جنبه سوفریست دارد دیگر اینکه بنده این را بکلی بی‌فایده می‌دانم این‌جا می گویداسناد این استقراض از هرنوع مالیات و تحمیلات که بعدها قرار داده شود معاف خواهد بود این یعنی چه یعنی اگر یك شخصی یك قسمت از دارائی خودرا در این اسهام گذاشته باشد و یك مقداری از این اسهام جزء دارائیش باشد و اگر مالیات و عوارض دولتی بر تمام اموال آنشخص تعلق بگیرد برآن قسمت که در خریداین استقراض صرف شده است تعلق نخواهد گرفت بنده همچو می‌فهمم و این یك چیزی است خیلی فوق‌العاده که بنده یك تمولی داشته باشم مرکب از چندین چیز روی تمام آنها مالیات بدهم و روی یك قسمت ازآنها که پول نقد است یعنی این اسهام عوارضی بدولت ندهم جهت آن‌را نمی فهمم فرض بفرمائید که شخصی دارای بیست‌هزار تومان تمول ده‌هزار است تومان آن درمستقلات و ملك گذاشته شده است ده‌هزار تومانهم اسهام است که خریداری شده‌برملك او که یك قسمت از دارائی اوست یك‌مقداری عوارض تعلق می گیرد ولی بر آن ده‌هزار تومانی که بآن این اسهام خریداری شده است مالیاتی تعلق نمیگیرد این بجز یکضرری که بدولت وارد بیاورد هیچ‌فایده ندارد هیچ فایدهٔ نخواهد داشت جزاینکه یکضرری بردولت وارد بیاورد بنده چیز دیگری ازاینماده نمی‌فهمم اگر یك نظر دیگری ویك حکمت دیگری دارد آقای وزیرمالیه خوبست برای بنده بفرمایند اگرچه بنده عرض کردم این جز یك ضرر وارد آوردن بدولت ایران هیچ فایده دیگری نخواهد داشت نه از برای بانك فائده خواهد داشت نه از برای ترقی این اسهام درخارجه ودراینکه یك مالیاتی براینها درخارجه تعلق خواهد گرفت هیچ‌حرفی نیست اسهامی که در لندن انتشار پیدا میکند بدیهی است برطبق قوانین محلی است ودر تحت عوارض است که در آن محل براینگونه اسهام گذاشته اند هیچ حرفی نیست که درآن محل‌ها باید بدهند ولی دولت ایران یك قدری هم باید ازاینراه متحمل بشود ویك عیب دیگری‌هم دارد که آن‌سابقه است شاید که‌مادر آتیه خیلی‌استقراض ها بکنیم ومجبور باشیم که استقراض های کلی بکنیم اگر اینماده را این‌جا تصویب نکنیم آنوقت شاید در کلیه آن استقراضها که شبیه باین مواد باشد شاید که مجبور باشیم که درآن محل‌هم تصویب بکنیم ودولت ایران را بالکلیه از این گونه دخل ازاین ممر محروم بکنیم درصورتیکه این هیچ فائده برای ترقی اسهام درلندن نداشته باشد وهیچ ضرری برای انتشار این اوراق درخارجه نداشته باشد بنده ضرری نمی‌بینم که اینماده حذف شود وپیشنهادی‌هم راجع‌بهمین اظهار خودم تقدیم هیئت رئیسه میکنم .

وزیر مالیه - همین‌طوری که آقای وحیدالملك بیان‌فرمودند خوب ملتفت‌شده‌اند اینکه اینجامیتوبسد که‌در آتیه ازهر نوع مالیات معاف خواهدشد نقطهٔ نظری‌که دراینجا هست نسبت بعایدات است که حالا مانسبت بعایدات مالیاتی نداریم ولی‌ممکن‌است‌درآتیه مدرك مالیات مانسبت بعایدات باشد چنانچه در اغلب نقاط اروپ همینطور است واگر خواسته‌باشیم که مالیات را ازرعیت که میگیرند نسبت بعایدی او باشد اینجا ازبرای اینکه اسهام استقراض مابك رواجی داشته باشد یك‌ترقی بکند باین‌جهت گفته شده‌است که ازچنین مالیاتی معاف خواهدشد که باو نمی‌بندیم‌واگر بعداز این اهالی ایران‌خواستند ازاین اسهام بخرند وبیاورند درایران وقتی‌که دولت مصمم شده است که مالیات خودش را نسبت بعایدات محلی قرار بدهد آنوقت این اسهام معاف خواهد شد از آن مالیات علتش این است برای اینکه این‌اسهام یك‌روحی‌پیدا بکند این‌قید اینجا شده‌است که‌همه بدانند که‌این‌معاف خواهد بود که اسهام بیشتراعتبار پیدا بکند وبیشتر بخرند .

شیخ‌الرئیس - بنده چون جناب‌آقای وزیر مالیه توضیحات دارند دیگر چندان عرضی‌ندارم ولی برای شرح توضیح لازم دانستم عرض کنم که متذکر باشند آقایان که دروقتی که‌امتیاز صابون‌سازی گذشت آن آلات وادواتی که ازفرنك میخواستند واردبکنند گذشت که ازمالیاتیکه دولت یکوقتی برآن ادوات ببندد معاف باشد اسهام هم همان حالت را دارد .

رئیس - پیشنهادی آقای وحیدالملك کرده‌اند قرائت میشود (بعبارت ذیل قرائت شد) بنده‌پیشنهاد میکنم که اینماده بکلی حذف شود .

وحیدالملك — ازفرمایشات آقای‌وزیر مالیه بنده اینطور می‌فهمم که چندان جدیتی‌درابقای اینماده نداشته باشد وایشان‌هم‌تقریباً یك‌منفعت‌داخلی در نظر دارند و از برای تشویق انتشار این اسهام در داخله ایران اینماده‌را نوشته‌اند اگراین نظراست بنده عرض میکنم از برای آتیه وازبرای اینکه این سابقه نشود برای استقراضات دیگر اینماده‌راتصویب بکنند که‌حذف‌شود .

رئیس - چندین مرتبه عرض کرده‌ام که اینجا نمیشود پیشنهاد بحذف کرد درخود ماده رأی گرفته میشود آقایانی که رأی بحذف دارند رأی نمی‌دهند

وزیر مالیه — اولا همانطوری که فرمودند نمی‌شود بحذف پیشنهاد کرد ثانیاً اینکه فرمودند بنده جدیتی ندارم اینطور نیست بلکه مایل هستم که این ماده باشد .

رئیس - حالا رأی میگیریم بماده سوم بطوری که خوانده شد آقایانی که تصویب می کنند مادهٔ سوم را ورقهٔ سفید خواهند انداخت و آقایانی که تصویب نمی کنند ورأی بحذف دارند ورقه آبی خواهند انداخت دراین موقع اخذ ورقهٔ آراء شده و آقای حاج میرزا رضاخان اوراق آراء را احصاء نموده عده‌را باینطور اعلان کرد ورقهٔ سفید چهل‌ورقهٔ آبی نوزده

رئیس - ماده سوم با کثریت ۴۰ رأی تصویب شده (اسامی رأی دهندگان)

معدل الدوله - افتخار الواعظین - آقامحمد بروجردی حاج‌شیخ اسدالله — معزالملك — میرزا مرتضی قلیخان — آقامیرزا ابراهیم‌خان — لسان الحکما آقامیرزا رضاخان مستوفی — رکن الممالك — حاج وکیل الرعایا — آقا میرزا ابراهیم قمی — دکتر حبیب میرزا — دکتر حاج‌رضا خان - انتظام الحکماء فهیم‌الملك — حاج میرزا رضا خان — مشیر حضور مصدق الممالك — دکتر اسمعیل خان - آقامیرزا محمدصادق — معاضدالملك — آدینه محمدخان- عزالملك - حاج آقا - حاج‌عزالممالك - ادیب التجار معاضدالسلطنه-دهخدا-آقاشیخعلی‌شیرازی-ناصر الاسلام سیدحسن‌مدرس - کاشف - آقای شیخ‌حسین یزدی قشقائی . لواء الدوله . حاج سید ابراهیم . متین‌السلطنه - شیخ الرئیس - شیبانی .

اسامی ردکنندگان

شاهزاده محمد هاشم میرزا . آقا سید جلیل صدرالعلماء خراسانی . آقاشیخ محمد خیابانی . آقامیرزا احمد قزوینی- ضیاء الممالك-شیخ‌غلامحسین ابوالقاسم میرزا . آقا میرزا محمد علیخان تربیت آقامیرزا محمد نجات .

منتصر السلطان . وحیدالملك - سلیمان میرزا آقاسید حسین اردبیلی . میرزا داود خان . آقای آقاسید محمدرضای سادات . آقاسیدحسین کزازی حاج محمد صادق . علی آده — آقاشیخ رضای دهخوارقانی .

رئیس - ماده چهارم را بخوانند (باین‌عبارت قرائت شد) .

مادهٔ چهارم — پس‌ازتأدیه سه ملیون‌وسیصد ونود وششهزار وششصد و نود وهفت تومان طلب سابق بانك وسیصد وچهل هزار تومان وجهی‌که اخیراً بعنوان مساعده استقراض گرفته شده است تتمهٔ وجوه استقراض در بانك باقی خواهد بود تا وقتی که لایحه‌راجع‌بخرج ولوایح تفتیشیه ازتصویب مجلس شورای ملی بگذرد .

سلیمان میرزا — مطابق این ماده فعلا هم که قرض تصویب شد شروع بخرج آن نخواهد شد مگرآنکه این لوایح تفتیشیه ولایحه راجعه بخرج آن ازمجلس بگذرد چون مستخدمین‌امریکائی را که ما خواسته ایم وشاید همین چند روزه برسند چون نظریات آنها که شامل علم وعمل است دراین قبیل امور باید مفید بدانیم و استفاده بکنیم از نظریات آنها اینست که بنده بااین ماده باین ترتیب مخالف هستم اگریك لفظ امریکائیها برآن اضافه بشود که این وجه دربانك بماند وبمصرف نرسد تا اینکه این مستخدمین آمریکائی‌هم که در این چند روزه وارد شوند بیایند ونظریات خودشانرا دراین لایحه خرج ومصرفیکه مابرای اومعین میکنیم اظهار نمایند ومخارج آنرا از برای ماتعیین بکنند ویك لایحه خرجی بانظریات علمی وعملی خودشان معین نمایند وپیشنهاد مجلس بکنند وهمچنین یك ترتیب تفتیش بآن تجربه خودشان پیشنهاد بکنند آنوقت بنده تصویب می کنم که کاملااین پول بمصارف لازمه برسد وبنده موافقت خواهم کرد یعنی پس‌ازاینکه امروز گذشت بدون اینکه مستخدمین امریکائی بیایند شروع بخرج آن بکنیم وبدون این ترتیب بنده بکلی مخالف هستم ومی‌خواهیم این مستخدمین آمریکائی را از حالا مشغول کار بکنیم تااین که مثل مسیو بیرو نشود .

وزیرمالیه - بنده هر چه فکر میکنم از اظهارات شاهزاده سلیمان میرزا که میگویند این باشدتامستخدمین آمریکائی بایند ونظریات خودشان را درباب خرج بکنند مستخدمین آمریکائی فردا وارد نمیشوند بلکه درهفت هشت روز دیگر هم شاید وارد نشوند دراین‌هفت‌هشت روز هیچ شروع بخرج این نخواهد شد وتاهفت‌هشت روز دیگرلوایح خرج اینرا هم نمیتوانیم از مجلس بگذرانیم بعلاوه مستخدمین آمریکائی که واردشدند چطور میتوانند بمحض ورود بگویندفلان مخارج لازم‌است وفلان مخارج لازم نیست چه اطلاعاتی میتوانند تحصیل بکنند در این چندروزه حالا همانطوری که اینجا نوشته شده است آن قروض بانك باید تأدیه شود رای‌اینکه آن قروض بانك اگر بماند خیلی تفاوت تنزیل دارد این‌قرض را شما صدی پنج تنزیل‌خواهیدداد و قرضی که سابق کرده اید در صدی‌هفت وتنزیل میدهید والبته‌هرچه زودتر آن قرض پرداخته‌شود بهتر است یعنی فایده برای ماحاصل میشود آمدیم بر سر مخارج مخارج البته یك‌لایحه دارد علیحده‌واز مجلس‌هم خواهد گذشت ودر باب تفتیش آنهم‌بطوریکه‌اینجا مذاکره‌شده‌است هیئت دولت تصویب کرده‌اند که یك هیئتی مرکب از اروپائیها وایرانیها از هر وزارت خانه یکنفر یك کمیسیون تشکیل بدهند و آنکمیسیون هم تشکیل شده است والساعه مشغول مذاکره هستند و ترتیب تفتیش از برای اینکار تعیین خواهند کرد شاید هم تعیین کرده باشند برای اینکه امروز که از آنها سئوال کردم گفتند تمام است و خواهیم آورد به هیئت وزراء البته هیئت‌وزراء هم‌آن‌ترتیب‌را همانطوری که درلایحه‌سابق نوشته بودند باطلاع‌مجلس خواهند رسانید بنده عقیده‌ام اینستکه مفید کردن اینمسئله باینکه آمریکائیها بیایند هیچ فایده برای ما نمیتواند داشته باشد علاوه‌بر این بنده تصور میکنم که آقایان وکلاء چندان بی‌اطلاع‌ازوضع‌حالیهٔ مملکت خودشان نباشند وابنجا نشستن ودست وزراء را بستن که این باشد که آنها بیایند وباآنها نیایندست این‌پول‌نزنید شما خودتان میدانید که‌شما محتاج اسلحه هستید و باید آن اسلحه خریده شود ووقتیکه‌داخل آن لایحه‌شدیم خواهید دید که‌اسلحه آنجا نوشته شده است و کمال احتیاجات مملکت راخیلی خوب‌میدانند وحتی الامکان خیلی سعی دارد درصحت‌عمل ودر ترتیب تفتیش آن دراین ضمن‌هم آنها خواهندرسید اما در ماده قانونی گنجانیدن که اقدامی‌نشود تاآنهابرسند گمان نمیکنم یك‌چنین‌ماده تاکنون ازیکی ازمجالس عالم گذشته باشد که‌دریك‌لایحه قانونی یکچنین‌ماده‌را نوشته باشند و بنده یك چنین چیزیرا در ماده قانونی توهین بدولت میدانم .

وحیدالملك — بله بنده افسوس میخورم که ازحالا می‌بینم که آنطوریکه باید مستخدمین خارجه را بکار بیندازیم وازآنها کارتوقع‌داشته باشیم از حالا آن‌نظریات دربین نیست از اظهارات آقای مخبر درچندروزقبل‌واظهارات‌وزیرمالیه مالا بنده خیلی‌افسوس میخورم که‌یك‌عده‌متخصص که‌شما ازراه‌دور بازحمات‌زیادو مخارج فوق‌العاده آورده‌اید والان‌درشرف ورود هستند بخاك‌این‌مملکت‌شما نمیتوانیددر تفتیش یك استقراض مختصری منتظر آنها باشید و نمیخواهید از آنها استفاده بکنیدویك فایده ازاین مستخدمین ببرید در صورتیکه‌نظر متخصص که سهل است نظر یکنفرعالم‌متوسط‌کافیست‌وما آنرا مهم‌راضی نمیشویم که یکعده‌متخصص که‌معروف باصلاح‌امورمالیه‌و اصلاحات امور مالیه بزرك حتی آن‌نظر راهم درآنها نداریم واین مادرامیگذرانیم درصورتیکه‌میدانیم روزشنبه که‌چهارروزدیگر باشد متخصصین‌شماواردابن‌پایتخت خواهندشد اماچیزی که خیلی‌غریب وفوق‌العاده‌بنظر می‌آید که‌متخصصین شمابااین زودی‌نمیتوانند داخل شوند واز عهده‌تفتیش این مسئله نخواهند توانست برآمد بنده خیلی بنظرم این‌عجیب‌می‌آید یك‌مسئله که‌خیلی مهم است‌ترتیب تفتیش این‌مسئله است‌وهر کس که الفبای مالیه را میداند می‌تواند یك ترتیب تفتیش صحیحی قرار بدهدکه بتوان ازآن استفاده کرددر اینصورت بنده چندان جای اشکال نمی بینم که‌متخصصین شماکه چندروز دیگر می آیند یك نظر مخصوصی داشته باشند در ترتیب تفتیش این استقراض مختصر درصورت مخارج این‌و یك‌جدول تفتیش برای‌صحت این مخارج وجه‌استقراض وبنده هیچ اشکالی دراین نمی‌بینم وهیچ توهینی هم‌برای دولت دراین نمی‌بینم که‌نظر‌متخصصین دراینجاشرط شود واگر اینطور بود که توهین‌شود دولت این راتوهین‌فرض می کرد که‌یك عده‌متخصصین برای‌یك کاربخصوص‌لازم‌ندارد چرامیآیدازمجلس‌شورای‌ملی می گذارند که ما ازبرای مالیه متخصص‌لازم داریم و برای فلان اداره متخصص داشته باشیم که بیایند اصلاح کارهای مالیه رابکنند پس‌بنده لازم می دانم که اسم آمریکائیها ومتخصصین آمریکائی دراینجا برده بشودواما آن چیزیرا که بنده اینجا مخالف هستم راجع می شود بوجه مساعدهٔ که در این جا ذکرشده است که‌پرداخته شود ازاستقراض آقایان می دانند که این‌هم یکی ازمواد خرجی‌است که‌در آن لایحه خرج بمجلس آمده ونصفه‌کاره بر گشت درآن ذکرشده بود واگرشما بیائید یك‌ماده‌ازآن لایحه‌خرج راکه‌رای دادید بمقدار استقراض‌بگذرد اینجا تصویب نمائید این‌یك چیزخیلی‌غریبی‌خواهد شد بجهت اینکه شمارای دادیدکه آن مواد باشد تا بعداز آنکه لایحه استقراض که ازمجلس گذشت آنمواد بیاید بمجلس وبآن بپردازیم ودر آن رای

بگیریم و بنده اینرا یك‌چیز غریب نا متناسبی می بینیم وهیچ عجله‌هم دراین نمی بینم که این سیصدو چهل هزار تومان پرداخته شود بیانك وچهارپنجروز تأمل نشود تا آن لایحه خرج و تفتیش از مجلس بگذرد ودراینکه بانك پول‌خودش رابایدبردارد حرفی نیست بانك‌یك‌پولی ازاین دست خودش بآن دست می‌دهد ودر اینکه عاقبت‌هم این‌سیصد وچهل هزار تومان رابایدبردارد حرفی نیست ولی‌درآن لایحه خرجی‌که خواهد آمد اینجا بهتر این است که درآن‌لایحه خرج بیاید اینجا ودر همان ذکر بشود اگراین نکته‌که عرض کردم ملحوظ بشود دیگرایرادی دراین ماده نمی‌بینم

وزیر مالیه — بنده خیلی حیرت دارم از این بیانات آقای وحید الملك‌که می فرمایند دولت نمی‌خواهد ازمأمورین آمریکائی که خواسته است استفاده بکند و این شکل بیانات یك اثر سوئی می تواند بکند و اینکه فرمودند روز شنبه وارد می‌شود این‌طور نیست شاید آن‌شنبه هم‌وارد نشوندوثانیاً ماازآنها استفاده خواهیم کرد و وقتی که آنها واردشدند دراینجا البته نظریات‌آنها را هم‌سؤال‌خواهیم کرد دراین‌باب و خیلی هم استفاده خواهیم کرد ازبرای استفاده است که آنها را اجیر کرده‌ایم آورده‌ایم باینجا البته دولت می خواهد استفاده بکنداز کجا شما تصور کرده‌اید که مانعی خواهیم استفاده کنیم خیر دولت می‌خواهد استفاده بکند ازوجودآنها که عالمند وعاقل امااین مسئله سیصدوچهل‌هزار تومان که می‌فرمایندبنده‌ایرادخیلی مقدم می دانم برقرض سابق بانك بجهت این‌که این پول باین‌عنوان گرفته شده است یك‌مقداری درکابینهٔ سابق یك مقداری هم در موقعی که آن کابینه منفصل شده‌بود و آنکابینه جدیدهم نیامده بود این پول باین عنوان گرفته شده بود حالاشما چطورمی‌توانید بگوئید این پول ازآن بابت‌حساب نشود آنوقت‌که می گرفته‌اندکه این از آن بابت است دیگر شما چطور می توانید بگوئید از آن بابت‌حساب‌نشوداین‌ازآن‌بابت‌حساب‌شده‌است.

حاج‌شیخ الرئیس — این بنده‌نظر باطلاعاتی که ازحالت مالیه‌وضعف بنیهٔ مالیه دارم و احتیاجات فوریه‌وقویه که هیئت وزراء باستقراض برای اینکه تهیه کنند تکمیل تأمین‌ولوازم آسایش وآزادی افراد این مملکت را اگر نه این بود که خود وزراء عظام پیشنهاد کرده بودند بمجلس مقدس که بقیه این استقراض راازآنچه بطلب بانك داده‌شود با یك هیئت تفتیشیه بمصرف برسانم بنده نظربآن احتیاجات فوریه و آن مخاطراتیکه می بینم پیش می‌آید رأی می‌دهم که بدون هیچ تفتیش این مبلغی را که خیلی غیر مهم است در نظر بنده هیچ اهمیت‌این همه مذاکره راندارد‌نه قرض‌پلتیکی است نه قرض سیاسی است و می تـوانم از روی اطلاع بگویم که وزرای دول خارجه که محل اعتماد اکثریت ثابته یك پارلمانی هستند خودشان استقراض می کنند و بعد صورت آن را و صورت مخارج آن را پیشنهاد بمجلس‌می کنند ومی گذرد اما مسئله امریکائی ها بنده گذاردن‌اسم امریکائی ها را در قانون خلاف قانون می‌دانم و حال اینکه خاطر نمایندگان مسبوق است که اول کسی که پیشنهاد کرد برای این کـه مستخدمین آمریکائی بیایند بنده بودم وخیلی تشکر می کنم که‌پیشنهاد بنده را استقبال فرمودنـد و همراهی کردند ولـی متأسفانه عرض می کنم که گنجانیدن یك همچوجمله را در یك همچه ماده بطور مستقیم یا غیر مستقیم یك توهینی به هیئت دولت‌می‌دانم وما هرگز راضی نمی‌شویم یك چنین کلمه ولی اطمینان می دهم که آن ها می‌آیند و طرف شور دولت می‌شوند و از آن ها استفاده خواهیم کرد و باز هم عرض‌می کنم گنجانیدن آن جمله را در قانون من توهین‌بدولت می‌دانم و اگربخواهنددراین‌خصوص‌توضیحات‌دیگر هم می‌دهم.

رئیس — مذاکرات کافی است (بعضی اظهار کردندکافیست بعضی اظهار کردندکافی‌نیست)

رئیس - رأی می گیریم در این‌که‌مذاکرات کافی است یاخیر آقایانی که مذاکرات را کافی می‌دانند قیام نمایند [اغلب قیام نمودند] ۴۵نفر مذاکرات راکافی دانستند - پیشنهادی‌کرده اند آقای دکتر علیخان قرائت می‌شود و در قابل‌توجه بودنش رأی‌می گیریم [اصلاح آقای دکتر علیخان بعبارت‌ذیل خوانده شد]

بنده پیشنهاد می کنم که در ماده چهارم قید شود تا وقتی که لایحه راجعه بخرج و لوایح‌راجعه بکمیسیون تفتیش که عدة از اعضاء آن مستخدمین مالیه خارجه خواهند بود از تصویب مجلس شورای ملی بگذرد.

رئیس — اصلاحی‌هم آقای اردبیلی‌پیشنهاد کرده اند تقریباً بهمین مضمون وقتی که بنای رأی گرفتن شد یك‌مرتبه بهردو رأی می گیریم(پیشنهاد آقای آقا سید حسین اردبیلی بمضمون ذیل قرائت شد) بنده‌پیشنهاد می کنم ماده چهارم اینطورنوشته شود - پس‌از تادیه سه ملیون وسیصد ونود وشش هزار وششصد ونود وهفت تومان طلب سابق بانك تتمه وجوه استقراض در بانك باقی خواهد بود تا وقتی که لایحه راجعه بخرج و لوایح تفتیشیه که بضمیمه نظرات متخصصین‌مالیه‌پیشنهاد خواهد شداز تصویب مجلس بگذرد.

دکتر علیخان - بنده موافق هستم‌بااشخاصی که نظر مستخدمین مالیه را کـه‌دراین امرلازم‌می‌دانند و توضیحاتی که‌آقای‌وزیرمالیه‌دادندمبنی‌براین‌بود که چندان نفعی ندارد ولی‌تصریح‌هم نکردند که‌ضرری هم داشته باشدوچون فرمودند که ذکر کردن اسامی مستخدمین در این قانون شاید مناسب نباشد ولی باین طوری که بنده پیشنهاد کردم هم شامل آنها است که آنها نظر خواهند داشت وهم لازم نیست که تا وقتی که آنهاوارد نشده باشند دست بایشکار زده نشود واین البته وقتی خواهد بود که آنها حضور داشته باشندودر این کمیسیون تفتیش‌عضویت داشته باشند ولازم نیست که در این ماده قانونی تصریح بشود که ما اهمیت می‌دهیم بتفتیش این استقراض ودر آن‌اهمیت نظر داریم که مستخدمین مالیه که برای اینکار خواسته ایم - اگرچه این‌جزء است آن اهمیتی که می‌خواهند بعضی‌ها بدهندشاید نظر بمقدار قرض آنقدر اهمیت نداشته باشد که ما نظر باهمیت تفتیش آنها داشته باشیم و باین‌طور بنده‌این ماده‌را پیشنهاد کردم‌وگمان می کنم‌ضرری نداشته باشد.

وزیر امورخارجه — بنده لازم می دانم عرض کنم این مسئله تفتیش را که کابینه دولت‌بلکه هر دو کابینه تصدیق کرده اند برای این که یك سرمشقی برای اساس مسائل مالیه بدست آورده باشندوفقط‌نظر براین‌مسئله‌پنج کرورویااستقراض‌یافلان نیست بلکه خواسته اندکه یك اساس تفتیش برای مسائل حالیه طرح شده باشد وچون این‌مطلب یك امر محدودی است واین مسئله استقراض زودتر و بهترمیتواند درتحت‌تفتیش بیاید این‌بودکه ازآنجا خواستند شروع بکنند اما اینکه مستخدمین بنگ دنیائی را دراینکار مخصوصاً تخصیص میدهند البته آنها از برای مالیه وارد خواهند شد بعد از ورود آنها در امور راجعه بمسالیه نظریات و شور آنها منظور خواهد شد امـا اینطورهم نباید باشد که ما هرمستخدمی‌که داریم وقتی‌که یك‌مدتی‌درایران ماند بکلی اوراکنار بگذاریم وصرف نظربکنیم و یك چیز تازهٔ که پیدا شد « وفی کل جدید لذه » باید حساب بکنیم ما عجالتاً مستخدمین‌خارجه‌داریم که دریك‌رشته بزرك مالیه مشغول هستند اطلاعات آنها را در یك امری‌که بقول آقای وحیدالملك الفبای مالیه است‌آنقدر اهمیت ندهیم که یك‌صورت لایحه‌تفتیشیه تصویب و پیشنهاد هیئت دولت بکنند این خیلی‌غریب‌است ما چندین کرور تومان خودمان را بدست یك‌هیئت سپرده باشیم ویك‌الفبای مالیه‌را نتوانسته باشند‌تمیز بدهندمـاتصورمیکنیم که‌خیر آنها میتوانند بخوبی این لایحه تفتیشه را پیشنهاد وزرا بکنند که‌بعداز‌تصویب‌خودشان پیشنهادمجلس‌شورای ملی بکنند وبنده تصور میکنم باندازه خودم همان طوری که آقـای حاجی شیخ‌الرئیس فرمودند باین احتیاجات حاضر و بااین همه عجله وسعی که هیئت دولت ونمایندگان ملت درتامین وتکمیل انتظامات مملکت دارند عرض می کنم‌بایستی که‌این‌پیشنهادها هیچ نشده باشد و اگر در بعضی مسائلی که کمال اهمیت را دارند بخواهند تاآندرجه که مقدور است دست وبال‌کار واشخاصی که مشغول‌کار باشندببندند نباید منتظرپیشرفت کارهم باشند هیئت دولت که خودش این تفتیش را پیشنهاد کرده این‌پیشنهادی نیست که مجلس‌شورای‌ملی کرده باشد این‌پیشنهادی است که خود دولت کرده برای اینکه بهمان نقطه نظری که عرض کردم اساسی باشد برای صحت‌عمل کلیه امور مالیه ووقتی که بمجلس شورای ملی‌اطلاع داده شد که یك کمیسیونی مرکب از مستخدمین خارجه‌ومستخدمین‌داخله‌هستندویك لایحه‌تفتیش‌ترتیب خواهندداد‌وبمجلس‌شورای‌ملی‌هم‌پیشنهادخواهند کرد دیگرزیاده براین تصورنمیکنم که هیچ‌انتظاری داشته باشند بجهت اینکه یك لایحه‌که بانظریات اشخاص بصیر و با اطلاع تدارك شد و پیشنهاد مجلس هم

شد ومذاکرات هم درآن‌می‌توانند بکنندونظریات خودشانراهم بکنند باقی مذاکرات جزاسباب تأخیر امر فایده دیگری نخواهد داشت و البته همینکه مستخدمین بنگی‌دنیائی‌هم رسیدند هیچکس آنهارا خارج نخواهد گذاشت و ازآنهاهم استفاده خواهند کرد ولی عجالتاً با این اقدامی‌که شده و تشکیلی که درکمیسیون شده‌است استدعا دارم که استفاده بکنند وزیاده‌براین مذاکره‌نفرمائید.

دکتر علیخان — توضیحی‌دارم.

رئیس - حق توضیح نداریدمطابق نظامنامه اینکه عرض کردم پیشنهادآقای اردبیلی با پیشنهاد آقای دکترعلی‌خان مطابق‌ست و یك‌مرتبه رأی می گیریم بنده درست ملاحظه نکردم یك تفاوتی بین آندو هست دکتر علی خـان پیشنهادکرده اند که جمله آخری ماده‌چهارم حذف‌شود و یك جمله که‌خودشان پیشنهادکردند اضافه شود باین‌طور که طلب سابق بانك‌داده‌شود و علاوه برآن۳٤۰۰۰۰ تومان هم داده‌شود ومابقی‌باشد تامتخصصین مالیه بیایند ولی آقای اردبیلی پیشنهادکرده‌اندکه فقط همان طلب سابق بانك داده شود و مابقی بماند تا اینکه‌متخصصین مالیه بیایند وقراری بدهندباینکه در این پیشنهاد اول رأی می گیریم بعددر پیشنهاد آقای‌دکترعلیخان خوانده‌شده.

رئیس — آقایانیکه این اصلاح را تصویب میکنند قیام نمایند.

(اغلب قیام نکردند وردشد) ایضاً پیشنهاد آقای‌اردبیلی‌مجدداً قرائت‌شد.

آقاسیدحسین اردبیلی — همانطوریکه آقای رئیس یادآوری فرمودند نقطه نظربنده‌فرق داشت با پیشنهادآقای دکترعلی‌خان و آن عبارت بود از همان قسمت ۳٤۰۰۰۰ تومان که می خواهم فعلا مسکوت‌عنه بماند یعنی همچو تصور می‌شد که اگر این مبلغ درضمن آن‌ماده تصویب بشود مثل اینستکه یك بودجه خرجی که هنوز در جزئیاتش تحقیقات لازمه بعمل نیامده است آنرا درضمن یك ماده رای داده باشیم بجهت اینکه در این لایحه شرطی داده شده‌است که این سه‌ملیون و کسری طلب سابق بانك و این سیصد وچهل هزار تومانی که اخیراً گرفته شده است این را ضبط بکنند و مابقی‌را باقی داشته باشند تا وقتیکه لایحه تفتیشیه بگذرد تقریباً مثل اینستکه ما رای داده‌باشیم بآن سیصدوچهل‌هزار‌تومان‌ویك بودجه خرجی راتصویب کرده باشیم از این‌جهت بنده پیشنهاد کرده ام که این قسمت مسکوت عنه بماند و این نکته هم در اینجا تصریح‌شود که لایحه راجع بخرج‌ولوایح تفتیشیه‌که بضمیمه نظر متخصصین امریکائی بپیشنهاد مجلس شورای ملی خواهد شد ازمجلس بگذرد اینجاآقای وزیرامورخارجه‌فرمودند که مامستخدمین خارجه‌داریم‌واینجادردوایر مالیه مخصوصاً در بعضی ادارات اشخاصی که خیلـی اطلاعات زیاد در امـور مالیه دارند داریم وترتیب دادن یك لایحه تفتیش این خیلی سهل‌است البته‌میتوانند ترتیب بدهندبنده عرض نمیکنم که‌این‌مستخدمین‌اروپائی که حالاهستند اینهابا اطلاع نیستندمسلماً اینها مستخدمین بااطلاع باکفایتی هستندوماهم‌ازاطلاعات آنها خیلی‌استفاده میکنیم ولی چون مستخدمین امریکائی یك‌اهمیت مخصوصی‌دارنداگر نظریات آنها ضمیمه این‌لایحه تفتیشیه بشود البته بیشتر مورد اعتبار خواهد بود بااینجهت بنده‌توضیح میدهم‌که آنها بیایند وضمیمه بشوند دراین امور تفتیشیه نظر بکنند ومنطق‌این فرمایشات آقـای وزیر امورخارجه را اگرماتصور بکنیم یقین مثل این‌است که بگوئیم که یك‌هیئت وزرائی‌که معتمد ومحل وثوق هستند داریم دیگر گذشتن این لوایح از مجلس با نظارت مستخدمین خارجه چه لازم‌است بله ممکن‌است ما کمال‌اطمینان را داشته باشیم واین منافاتی ندارد که در ترتیب لوایح‌وقوانین‌هم‌منتهای‌دقت‌راداشته باشیم‌مستخدمین مالیه اروپائی ماهم خیلی‌کافی هستند ولی بگذاریم که متخصصین امریکائی ماهم بیایند منتظرآنها هم هستیم وارد بشوند و نظریاتشان معلوم بشود و آنها هم طولی نخواهد کشید که وارد بشوندبزودی وارد خواهند شد.

فهیم‌الملك — بنده خیلی افسوس میخورم که یك مستخدمین امریکائی خواسته‌ایم برای این مملکت‌وهنوز هیچ‌معلوم نیست در کجا هستندبسرحد نرسیده‌اندهنوز بباد کوبه هم‌وارد نشده‌اند دراینجا مذاکراتی‌میشودمثل‌اینکه یك عده مخالف‌استخدام آنها هستندویك عده موافق این خیلی غریب‌است این همان‌مستخدمینی هستندکه دراین‌مجلس قریب باتفاق برای استخدام آنها کنترات‌آنها حقوق‌آنها رای داده‌شد دیگر اختصاص بیك حزب مخصوصی ندارد وهمه دراستخدام آنها متفق بوده وهستنداز اول هم مخالفی نبوده وحتی وقتی از طرف دولت پیشنهاد شدکه مستخدمین مالیه رااز فرانسه‌بخواهند کمیسیون‌خارجه تصویب کرده بودکه ازسویس جلب شوندبعدکه‌درمجلس‌ازطرف‌نمایندگان‌امریکائی‌پیشنهاد شدآقای وحیدالملك‌که‌مخبر کمیسیون‌بودند یابرای دفاع راپورت‌کمیسیون یا بعقیده شخصی مخالفت می کردند.

وحیدالملك — بنده‌مخالفت‌نمیکردم.

فهیم‌الملك — حالا هیچ‌دلیلی نداردکه فرمایشات آقای وزیرمالیه وعرایض بنده رایك‌سوء تفسیر وتعبیری بکنند واسباب شکایت واوقات تلخی خودتان قراربدهید بنده آن‌شب هیچ عرض نکردم که آنها نیایندداخل درکارباشند بنده عرض‌کردم آمریکائی ها اطـلاع نـدارنـد از اوضاع مملکت میفرمائیداطلاع‌دارندبنده نمی‌دانم ازچه راه‌تحصیل کرده‌اند ولی عرض کردم بـاید باشند در کار تا اطلاعات پیدا کنند اگر در کار نباشند اطلاع پیدا نخواهند کرد بنده عرض میکنم‌که یك آمریکائی‌که می‌آید در اینجا نمیشود از او متوقع بود که شما در بم و نرماشیر و کرمان یك ترتیبی برای تفتیش قرار بدهید بنده که چند سال است در ایران‌هستم نمی‌توانم یك ترتیبی برای این‌کار بدهم بآنهایك الهامی شده باشد ازخارج که بتوانند فوری‌ترتیب امور داخلی مارا بدهندمعلوم‌است آنها بایدبیایند وداخل در خدمت هم بشوند ودولت هم استفاده از آنها بکند و اینکه می‌فرمایند اینوجه‌در زیردست آنها بماندبنده‌مخالفم‌با اینکه که الان میآیند وجه زیردست‌آنهاباشدوهمینقدرمعطوف‌ومتوجه‌میکنم‌خاطر آقایان را باینکه در اول تمدن مستخدمین بلژیکی خیلی از اشخاص وزیر دست آنها مشغول‌کار شده ودر همان یکی دوسال اول صاحب همه چیزشدندو بعداز چند سال‌که مستخدمین‌بلژیکی مسبوق‌باوضاع شدند جلو گیری از آنهاکردند این ها هم وارد میشوند مستخدمین‌داخله بایدباآنهاکارکنند ومعلوم نیست‌که چه‌شکلی‌باآنهارفتار میکنندکه بعد از شش ماه دیگر همین صحبت هائیکه نسبت بدیگران می دهند بآنهاشروع بشودما میخواهیم از آنهااستفاده بکنیم می‌خواهیم‌ادارات ما راتکمیل بکنندادارائی برای ما تاسیس بکنند هیچ کسی مخالف نیست باید آنها بیایند واین اصلاحات رابکنند بایدداخل کارشوند برای همین‌کار آنها را خواسته‌ایم سالی بیست‌وهشت هزار تومان در مجلس قریب باتفاق تصویب کرده‌اند برای پنج‌نفر مستخدم‌آمریکائی‌که بیایند از آنها استفاده‌کنند نه این‌که تا بخواهیم یك نظریات دیگری داشته باشیم هیچ همچونظری درمجلس‌نداشته‌ایم ونخواهیم داشت ودرباب این‌که فرمودید این ۳٤۰۰۰۰ تومان باشد با متخصصین آمریکائی بیایند این‌را اگر نپردازند بحالت قرض جاری بگذارند یك تنزیل صد هفتی باید بدهند درصورتیکه اگرجزء این خرج‌حساب‌کنند‌تنزیل‌را صدی‌پنج‌خواهند‌دادودرصورتیکه‌وقتی‌که‌دولت‌این‌وجه را اخذ کرده است بعنوان مساعده این‌استقراض را گرفته است حالا چه‌دلیل دارد که‌یك مدتی هم آن تنزیل فوق‌العاده‌رابدهیم وصدی پنج‌راتصویب بکنیم ودرباب خرج هم نظرشان گویا این نبود و بطور کلی نظرشان موافق‌همان راپورتی است که از کمیسیون بمجلس آمد که‌ترتیب‌تفتیش ازچه‌قرار است یعنی‌مستخدمین خارجه‌کلیه درآن باشندوعرض میکنم قیدشده است که اولالوایح تفتیشیه ازمجلس بگذرد وبعد بمحل عمل بیاید پس لوایح‌تفتیشیه‌چه خواهد بوداول‌اعضاءهیئت‌تفتیشیه‌تعیین میشودمجلس می بیند که‌آیا در این هیئت باید چه باشد مجلس اروپائی باشدشاهسون‌باشد داخله باشد خارجه‌باشد ازتصویب مجلس میگذردورأی خواهند دادواینکه امروز رأی بدهیم که‌این باشدتا آمدن مستخدمین آمریکائی مثل‌این است که آمریکائی باید مسئول مجلس باشدنه‌وزراءاین‌یك‌امرغریبی‌است‌استدعامیکنم که‌این‌عرایض‌راسوءتفسیرنفرمایند.

رئیس-رأی میگیریم باصلاح آقای اردبیلی آقایانیکه‌موافقند قیام نمایند (اغلب قیام نکردند) رد شد.

رئیس- رأی‌می گیریم ماده چهارم‌آقایانیکه باماده چهارم کمیسیون‌موافقند ورقه سفید خواهند انداخت (اوراق رای‌اخذ شده وآقای حاجی میرزا رضاخان احصاء نمود) (اسامی تصویب کنندگان) معاضدالملك . آقامیرزا ابراهیم خان . فهیم‌الملك حاج‌میرزا رضاخان . آدینه محمدخان . دکتر حیدر میرزا . معاضدالسلطنه . دکترضاخان . متین‌السلطنه رکن‌الممالك . دکتر اسمیل‌خان . حاج‌صدق‌الممالك انتظام‌الحکماء . حاج‌محمد کریمخان‌قشقائی . لسان‌الحکماء . ادیب‌التجار . حاج‌سید نصرالله . حاج‌شیخ

اسدالله . آقامحمدبروجردی . آقامیرزامرتضی‌قلیخان آقامیرزا رضای مستوفی . ناصرالاسلام . آقامیرزا محمدصادق طباطبائی . مشیرحضور . معدل الدوله . افتخارالواعظین . آقاشیخ حسین یزدی . حاج‌شیخ‌الرئیس . حاجی آقا . آقاشیخعلی‌خراسانی . دهخدا شیبانی . آقاسید حسن مدرس . ذکاءالملك . حاج وکیل‌الرعایا . آقاشیخعلی شیرازی . آقا میرزا ابراهیم‌قمی . لواءالدوله . کاشف . آقاسید ابراهیم عزالممالك .

(اسامی رد کنندگان)

تربیت - آقاشیخ غلامحسین — صدرالعلماء - سلیمان‌میرزا - آقاسید حسین‌اردبیلی - منتصرالسلطان محمدهاشم‌میرزا - آقامیرزااحمد قزوینی — نجات آقاشیخ‌محمد خیابانی - آقاشیخ‌رضای دهخوار قانی ضیاءالممالك — ابوالقاسم‌میرزا - حاج محمدصادق - علی‌زاده — آقاسید حسین کازرونی — آقاسید جلیل آقامیرزا داودخان .

رئیس - ماده چهارم کمیسیون با کثریت چهل ویك‌رای تصویب‌شد حالا مذاکره درکلیات است .

وحیدالملك — بنده می‌خواهم بدانم که کنترات بابانك که یك‌صورتی ازآن طبع‌و توزیع شده است آن کنترات بمجلس خواهد آمد یااینکه این موادیکه ما از مجلس گذراندیم این کافی خواهد بود اگر آن کنترات بمجلس می‌آید بنده بعضی نظریات دارم دربین شور عرض خواهم کرد واگر آن کنترات بمجلس نمی‌آید بنده‌بعضی‌چیزها می‌بینم که درآن کنترات نوشته شده و الان درطی این مواد گفتگو شده است وآنها بایستی باطلاع مجلس شورای ملی برسد بنده می‌خواستم آقای وزیر مالیه جواب بدهند که آیا این کنترات را از مجلس خواهند گذرانید یاخودشان تصویب خواهند کرد اگر شق ثانوی است بنده نظریات خودم را درطی این مذاکره درکلیات عرض خواهم کرد .

وزیرمالیه - مواد آن کنترات طبع‌وتوزیع شده‌است وهمه نمایندگان دارند و مطالعه کرده‌اند و موادیکه در آن کنترات هست که گفته شد بعرض مجلس شورای ملی‌میرسد همین‌موادی‌بود که بعرض مجلس رسید ورای دادند دیگر غیر از این موادی نیست که بعرض‌برسد

وحیدالملك — بله عرض کردم که اگر شق‌ثانوی اختیار شودبنده بعضی عرایض دارم که راجع‌می‌شود باین استقراض که‌آنهارا درضمن این کلیات عرض می‌کنم‌اولا دراین‌جا هیچ ذکری‌نمی شود ازطریقه تأدیه‌این استقراض که آیااین وجوه در لندن تأدیه خواهد شد یادر ایران بلیره تأدیه خواهدشد یابتومان ودروقتی که این اسهام‌طبع و توزیع می‌شود درلندن دراینجا که درپشت‌آن‌اسهام تمام شرایط راجعه بپرداخت قرض وفرع‌آن و غیره که درروی استنادمزبور ذکرشده است مراعات و مجری دارند — وآنهم‌معلوم نیست که این(وغیره) که‌درآخراین ماده نوشته است چه‌خواهد بودوغیره یعنی چه تمام‌شرایطی که درظهر این اسهام نوشته خواهدشد چه خواهدبود واما (ناظر) این‌را بازدر اول‌هم عرض کردم که ناظر این امر در لندن که خواهدبود برای‌اینکه‌خودبانك‌یك‌دلالی‌است ازجانب دولت علیه‌ایران‌مباشر وناظر وکنترل‌این استقراض‌در آنجا که خواهد بود وطریقه‌تأدیه‌آنرادرآنجاکه خواهدگذارد در اینجاکه خواهدگذارد ودیگر در یك ماده این‌جامی گویدکه عایدات گمرکی درمحل وصول تحویل شعبات بانك خواهد شد که آن ها بعداز آنکه وجه این‌استهلاك ومنفعت این‌استقراض را برداشتند مابقی آنرا تحویل دولت بدهند آیا این ازچه رو خواهد بود خرج حمل ونقل وبروات را بانك حساب خواهدکرد یاخیر پولی که تحویل او می شود در شعبات بقیهٔ آن پول را بدون هیچ تحمیلی تحویل دولت خواهدکرد یاخیر این یك مسئله مهمی است وسال‌بسال تفاوت این می‌شودباید خرج حمل‌ونقل برعهده خود بانك باشد یا اینکه خیر خرج حمل‌ونقل برعهده دولت باشد و صرف معمولی بروات را بانك استفاده می کند بر عکس خود دولت استفاده می کند ودیگر درطریقه تأدیه آن یك تفاوت‌کلی عاید دولت خواهد شدکه‌آیا این پول بلیره تأدیه خواهد شد یا اینکه خیر در طهران بتومان داده خواهد شد و قرارداد صرف‌را کی خواهد داد این‌را دولت خواهد قرارداد وبا بانك قرار صرف را خواهدگذارد این مسائل باید حل بشود اما راجع بکلیه‌این استقراض بنده‌چنانچه در ابتداء عرض کردم شخصاضدیتی‌ندارم باهرگونه استقراضی که دارای شرایط منست نیست وازبرای اصلاح امور این مملکت گرفته وصرف میشودبنده با آن استقراض مخالفتی ندارم و باجان و دو همراه‌میشوم باهرپولی که عاید بشود درراه‌اصلاحات و ترقی این مملکت صرف بشود ولی بدبختانه می بینیم که ترتیب این استقراض طوری فراهم شده است که نمی تواند وجدان بنده را قانع بکندکه آن نقطه نظری که درقبول استقراض هاوجدان‌خود را قانع بکنم نمی‌بینم که این پول قرض میشود و فی‌الواقع درراه اصلاحات وترقیات مملکت صرف می‌شود ودیگر اینکه بنده بکلی برضد هرگونه مخارجی هستم که در مجلس شورای ملی تفتیش بودجه آن نگذشته است و از مخارج آن مجلس شورای ملی مطمئن نیست که یك آبادانی نصیب‌این مملکت میشود وبحال این مملکت یك فایده مادی و معنوی دارد یك مبلغ خطیری از این استقراض صرف محلهائی خواهد شد که متضمن هیچگونه اصلاحات وترقیات مملکتی‌نخواهد بود ودیگر آنکه یك استقراضی که یك دولت مشروطه که تازه می خواهد چرخ های حکومت خود را براه بیندازد بایستی بکلی از هرگونه شرایطی که احتمال‌خطرات سیاسی برای مملکت داشته باشد عاری‌وبری باشد بنده درطی‌اینموادعرضکردم که این موادخالی‌ازآن نظرات‌سیاسی نیست وبنده شخصا نمی‌توانم‌هیچگونه استقراض را تصویب کنم که یك تحمیل‌سیاسی و پولتیکی برعهده اهالی این‌مملکت واردبیاوردپس درصورتی که باصل استقراض مخالفتی ندارم وهر استقراضی‌راکه صرف اصلاحات مملکت بشودواجب ولازم میدانم بااین استقراض درمقابل این مخارج که عرض کردم وحاوی بعضی شرایطی که دراینجا گفتگو شده بود با این نمی توانم موافقت داشته باشم .

حاجی آقا — اگرچه شور درحکایت این لایحه آنوقتی که دردفعه اول شور می کردیم‌هرچه باید مذاکره‌بشود مذاکره شد وهمچنین لازم‌شود دویم مطالب مکرره بوده‌که گفته شدولی لازم‌است که‌باید همانطوری‌که مطالب مکرر میشود درکلیات جواب هم مکرر بشود بنده تصدیق میکنم تمام کلیاتی‌که آقای‌وحیدالملك بیان فرمودند درشرایط یك استقراضی البته یك مجلس شورای ملی که نماینده‌یك‌مملکتی است‌درموردی‌که موکلین خودش رادر زیربار یك استقراضی می‌خواهد داخل‌کند باید شرایطوفوائدی‌که از آن استقراض برای‌ملتش ناشی میشود در نظر بگیرد و به بیند اگر فوائد زیاد تر از آن تحمیلی است که بر آن ملت شده تصویب کند واگر کمتر است البته باید رد کند این یك کلی است که هیچ نماینده هیچ امینی هیچ صاحب وجدانی نمی‌تواند این را انکار بکند ولی درمقام تطبیق اینمطلب بصویات خارجی هیچ فکری نمی‌تواندکه انکار کند این کبری را اگر بقواعد منطقی بخواهیم تطبیق کنیم باید به‌بینیم امروزاین استقراض‌که می‌شود باید دید بچه‌مصارفی‌اگر برسد مفیداست‌بحال مملکت البته‌اگر آنمصارف‌مصارفی است‌که صلاح حال‌مملکت وترقی ملت بسته باواست البته باید تصدیق کند و برای تصدیق این مطلب البته باید یك‌نظر اجمالی بوقایع تاریخی گذشته بکند و آنوقت وقایع تاریخی را که بیك نظراتی تصور کردیم برای آنسیه آن مصارفیرا که برای استقراض معین می کنیم‌می‌بینیم باآن مقاصدی‌راکه در خارج سابقاً بود و امروز میخواهیم جلوگیری بکنیم مفید خواهدبود این استقراض ما نیست در سنه گذشته وهمچنین دوسه سال‌قبل مالیاتی که‌عاید دولت‌میشد مالیات مستقیمی بود که عاید دولت‌میشد می‌توان گفت غیرش عاید دولت نشده است‌و همان نرسیدن مالیات وعدم وصول مالیات اسباب تعویق براه افتادن وخرج‌دولتی بود که‌ابداً براه‌نیفتادو واقعاً تاریخی ایران از دست رفت که اگر زود تر باین‌کار دست زده شده بود ادارات دولتی امروز هزار درجه آسایش عمومی وامنیت کافی و راه‌ترقی بازتر بشود برای این مملکت می‌توان گفت در سیزده کرور مالیات مستقیمی‌که باید عاید خزانه دولت بشود در سنوات گذشته یعنی در این‌سنوات آخر سالی دو کرورش درست به آن طوری که باید بدولت عاید بشود نشد — اگر بعضی گرفتند و خوردند ولی آن طوریکه باید ابدا بدولت‌عاید نشد چرا برای اینکه ما یك مطلب دوری حاصل شده بود در ادارات دولتی که پول وصول نمیشد مگر به پول مگر به قشون قشون حاصل نمیشد مگر به پول و اگر می‌خواستیم ازاین ممری که عایدی ما بود ترتیب نشون بدهیم و از آن قشون تحصیل پول بکنیم این یك‌محال بدیهی بودکه هرمنطقی‌که اول درجه قوانین منطق‌راعالم و دارا باشدمی‌دانندکه‌این ترتیب ممکن‌نیست‌پس لازم‌بودمایك ترتیبی‌می‌دادیم

که یك قشونی برای این مملکت مرتب می‌شد بایك پولی آنوقت باآن قشون مالیات یك محلی را وصول می کردیم و ترتیبات قشونی را مرتب می کردیم دولت بعد از اینکه حس کرد ازآنروزیکه کابینهٔ سپهدار اعظم تشکیل شد اولین وظیفه که بمجلس شورای ملی آمد اول پروگرام خودشانرا پیشنهاد کردند ولزومش را ثابت کردند درمجلس وبرز موفق نشدند بعد کابینهٔ سپهدی که در دولت مشروطه تشکیل شد که بازکابینهٔ سپهدار اعظم است باز همان دلایل را ذکر کردند و گفتند که تعقیب کردن آن استقراض که کابینه سابق پیشنهاد کرده بود و تقریباً لزومش را هم ثابت کرده بود وآن پروگرام ازمجلس گذشت و گذشتن آن پروگرام تصویب این استقراض بود و مرحوم صنیع‌الدوله وزیر مالیه آنوقت که اول شخص عالم وطن‌خواه این مملکت بود فقدانش بزرگتر اسمی است برای این مملکت عقیده‌شان این بود که این استقراض باید تعقیب شود وتقریباً پنج شش ماه است که در کمیسیون قوانین مالیه تمام وقت و ملاحظات راجع به مخارج این استقراض شده و از اینجهت هم در آنجا قید شده که بدون اینکه لایحه مخارج ازمجلس بگذرد بان پول دست نزنند چه لازم تر از اینکه ما امروز پول قرض بکنیم و از آن پول قشون مرتب بکنیم و بقوت قشون مرکزیت دولت را که امروز باین طور که همه می دانید و همه می دانند که از دست رفته تحصیل کنیم و مالیات سنه آتیه را هم ختم بآن بکنیم و صرف اصلاحات مملکت بکنیم کدام مخارج اساسی است که بالاتر از این است بنده عرض می کنم که اگر سه کرور اگر صد کرور قرض بشود اول خرج اساسی دویم خرج اساسی سوم خرج اساسی اگر از بنده بپرسند عرض می کنم ترتیب قشون و قدرت دولت دیگر چیز دیگری نیست اگر ما این را توانستیم درست کنیم و درست شد تمام ابواب سعادت را بروی این مملکت خودمان باز کرده‌ایم وواقعاً تمام ابواب ثروت ممالك را بروی خودمان باز کرده‌ایم بواسطه اینکه اگر قشون ما منظم شد اقتدارات دولت اعاده شد تمام ثروتهای دنیا که در تمام دنیا روی هم خوابیده است و محتاج هستیم که بجریان بیفتد بجریان خواهد افتاد که اصلاح حل عمومی خواهد شد هم دیگران از ثروت خودمان متنفع خواهند شد چیزی را که دولت نقطه نظر خودش باید قرار بدهد و هر چه بدستش می آید صرف آن بکند آن قشون است قشون هیچ چیز دیگر نیست و تقریباً مصارف این استقراض هم خرج قشون شده و می‌شود و دیگر مخارج مهمی در لایحه استقراض نداریم و حالا آقایان اگر نظریاتی داشته باشند درمصارف خوبست صبر کنند تا وقتی که لایحه مخارج بمجلس آمد آنوقت گفتگو بکنند بواسطه اینکه تمام گفتگوهائی راجع به تفتیش و مخارج است تمام در اصل استقراض می‌آید باینکه تمام موافقیم در اصل استقراض این مطالب راخوبست بگذاریم وقتی که لوایح تفتیش و لوایح مصرف آمد آنوقت این را مذاکره کنیم البته بایدهم پیشنهاد بشود و تصویب هم بشود وهمینطورهاهم بگذرد.

رئیس - مذاکرات کافی است؟ (اظهار کردند کافی است.)

رئیس - آقا محمدهاشم میرزا پیشنهادداشتید؟

محمد هاشم میرزا - می گویند مذاکرات کافی است ولی بنظر ما کافی نیست.

رئیس - پس رای می گیریم آقایانیکه مذاکرات را کافی می دانند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) باکثریت چهل رای تصویب شد.

رئیس — آقای محمدهاشم میرزا پیشنهادی کرده‌اند که رای در کلیات بماند برای جلسه دیگر — توضیحی دارید بفرمائید.

محمدهاشم میرزا - توضیحی ندارم رای بگیرید بیارد میشود یا تصویب.

رئیس — آقایانیکه با این پیشنهاد آقای محمد هاشم میرزا موافقند که رای در کلیات بماند برای جلسه دیگر قیام نمایند (اغلب قیام نکردند) رد شد.

رئیس - رای می گیریم بکلیه این راپورت کمیسیون قوانین مالیه راجع باستقراض که متضمن چهار ماده است و در هر یك جداگانه رای داده شد آقایانیکه تصویب می کنند ورقه سفید خواهند انداخت.

(اوراق رای اخذ و آقای حاجی میرزا رضا خان احصاء نمود) (ورقه سفید-۳۸-ورقه آبی-۱۹)

رئیس - باکثریت ۳۸ رای از ۶۸ نفر تصویب شد [اسامی تصویب کنندگان].

آقا میرزا ابراهیم قمی — دکتر حیدرمیرزا حاج سید نصرالله. معاضد الملك. رکن الممالك. معدل الدوله. افتخار الواعظین. حاج شیخ اسدالله آقا محمد بروجردی. لواء الدوله. مشیرحضور. عزالملك. آقا میرزا محمد صادق. ناصر الاسلام حاجی آقا. حاجی سید ابراهیم. آقا شیخ محمد حسین یزدی. حاجی عزالممالك. کاشف. حاجی شیخ الرئیس. آقا میرزا ابراهیم خان. انتظام الحکماء. متین السلطنه. دکتر حاجی رضا خان. حاجی مصدق الممالك. شیبانی. آقا شیخعلی شیرازی. آقا سیدحسن مدرس قمشه. حاجی محمد کریم خان قشقائی. دکتر اسمعیل خان. معاضد السلطنه. حاجی میرزا رضا خان. فهیم الملك. آدینه محمد خان. ادیب التجار. حاجی وکیل الرعایا آقا میرزا مرتضی قلیخان. آقا میرزا رضا مستوفی اسامی اشخاصی که رد کرده اند.

منتصر السلطان. آقا میرزا محمد نجات. تربیت. محمد هاشم میرزا. آقا میرزا احمد. ضیاء الممالك. آقا شیخ غلامحسین. حاجی محمد صادق علی زاده. آقا سید حسین کزازی. آقا میرزاداود خان. آقا سید جلیل. آقا سید حسین اردبیلی. صدر العلماء. آقا سید محمد رضا. ابوالقاسم میرزا وحید الملك. آقا شیخ رضای دهخوار قانی. آقا شیخ محمد خیابانی. سلیمان میرزا.

رئیس - بعضی از آقایان حضور آقایان وزراء رالازم دانسته می‌خواستید سئوالاتی بکنند ولی خیلی از شب گذشته خواهش می کنم که در جلسه آتیه تشریف بیاورند برای این که قریب شصت هفتاد سئوالات است نتیجه استخراج آراء خوانده میشود معاضد الملك — عده حضار (۷۲) رای دهندگان (۵۲) میرزا یوسف خان اعتصام الملك با (۳۷) رای میرزا اسمعیل خان فرزانه. ساعد الوزاره. سعید الاطباء هریك با (۳۵) رای آقا سید محمد رضای همدانی با (۳٤) رای میرزا قاسمخان با [۳۳] رای آقا میرزا علی اصفهانی با (۳۲) رای اسدالله میرزا با (٦) رای دکتر حسین قلیخان با [۲] رای ملك زاده. شریف زاده. منشی زاده. قاسمخان. حکیم الملك عماد الدواه. فرمانفرما هریك با یك رای

سلیمان میرزا — در جلسه دیگری که وزراء می آیند در باب اوایح تفتیشه و لایحه خرج عرض داشتم اگر اجازه بفرمائید در اول جلسه عرض کنم.

رئیس - خیلی خوب پس آقای یوسف خان اعتصام الملك انتخاب شد و دیگران انتخاب نشدند دستور جلسه آتیه دستور پنجشنبه پنجم انتخاب کسر وکلاء و مباشرین راپورت کمیسیون قوانین مالیه راجع بمتوفیاتی که حقوقشان کمتر از ۲ تومان است راپورت کمیسیون بودجه راجع بتأسیس پستخانه وتلگرافخانه درسرحد جلفا- راپورت کمیسیون بودجه راجع به برقراری حقوق برای مشهدی تقی مجاهد. شور در باب ارسال اوایح نجف اشرف دستور شنبه هفتم راپورت کمیسیون تفسیر راجع باصل هفتم قانون اساسی راپورت کمیسیون بودجه راجع بحقوق بانو عظمی راپورت کمیسیون بودجه راجع بساختن مدرسه وکتابخانه در اراضی نگارستان. شور دویم قانون استخدام. دستور ۳ شنبه دهم راپورت کمیسیون بودجه در باب کار گذاریهای عراق و کنسول. قانون پستی مجلس یك ساعت ونیم از شب گذشته ختم شد

جلسه ۲۴۳
صورت مشروح روز پنجشنبه شهر جمادی الاولی ۱۳۲۹

نایب رئیس آقای متین السلطنه سه ساعت و ربع بغروب مانده بکرسی ریاست جلوس نموده پس از یك ربع مجلس رسماً افتتاح شد صورت مجلس روز سه شنبه سیم وآقای حاجی میرزا رضا خان قرائت نمود.

(غائبین جلسه قبل)

آقامیرزا اسدالله خان - آقاشیخ ابراهیم زنجانی آقا مهدی نجم آبادی بدون اجازه غائب بوده آقا سیدمحمد باقر ادیب نیمساعت ازحضور در وقت مقرره تأخیر نموده معین الرعایا مریض بودند.

نایب رئیس — در صورت مجلس ملاحظاتی هست؟

(اظهاری نشد) شروع میشود بدستور امروز ابتداء آن انتخاب کسر وکلاست چنانچه خاطر نمایندگان محترم مسبوق است بایستی هفت نفر کسر وکلا انتخاب بکنیم بر یروز فقط آقای اعتصام الملك باکثریت (۳۷) رای انتخاب شدند حالا شش نفر دیگر را امروز باید انتخاب بکنیم اوراق رای